

Tartu Ülikool
Maailma keelte ja kultuuride instituut

Kaidi Poobus

**AJALOOLISTE REAALIDE, KUJUNDLIKE VÄLJENDITE JA NIMEDE
EESTI-INGLISE INIM- JA MASINTÕLKE ANALÜÜS OSKAR LUTSU „KEVADE“
NÄITEL**
Magistritöö

Juhendaja:
Marika Borovikova, kirjaliku tõlke nooremlektor

Tartu
2026

ANNOTATSIOON

Magistritöö eesmärk on uurida Oskar Lutsu romaani „Kevade“ ingliskeelses versioonis „Spring“ valitud tekstikatkendites esinevate ajalooliste reaalide, kujundlike väljendite ja (hüüd)nimede puhul rakendatud tõlkemeetodeid. Inimtõlget kõrvutatakse masintõlkesüsteemi Google'i tõlke väljundiga, et mõista süsteemi suutlikkust tõlkida ilukirjandustekste eesti-inglise keelesuunal. Lisaks vaadeldakse masintõlke muutumist ajas nelja kuu jooksul. Eesmärgist lähtuvalt on magistritöö uurimisküsimused järgmised: milliseid tõlkemeetodeid on rakendatud „Kevade“ tõlkes? Milline on masintõlke väljund teoses esinevate (hüüd)nimede ning ajalooliste reaalide ja kujundlike väljendite puhul? Kas ja mil määral erineb masintõlke väljund eri ajahetkedel? Uurimistöös kasutatakse korpus koosneb 41 keelendist, mille põhjal antakse ülevaade rakendatud tõlkemeetoditest ning analüüsitakse masintõlke väljundit.

MÄRKSÕNAD

Luts, Oskar, tõlkemeetodid, masintõlge, ilukirjandus, tõlkimine

Sisukord

SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILINE RAAMISTIK.....	6
1.1. Ilukirjandustekstide tõlkimine	6
1.2. Ilukirjandus ja inimtõlge	7
1.3. Tõlkemeetodid	7
1.3.1 Reaalid	8
1.3.2 Kujundlikud väljendid	9
1.3.3. Nimed.....	9
1.4. Masintõlge ja ilukirjanduse tõlkimine	10
2. ANALÜÜS	12
2.1. Reaalid	12
2.1.1. Piiratud üldistamine.....	13
2.1.2. Lisamine.....	18
2.1.3. Analüüs osade kaupa	19
2.1.4. Olemasoleva tõlke kasutamine	20
2.2. Kujundlikud väljendid	23
2.2.1. Kultuurilise ekvivalendi leidmine sihtkeeles	23
2.2.2. Sõnasõnaline tõlge	28
2.2.3. Üldistamine	31
2.2.4. Lisamine.....	32
2.3. Nimed	33
2.3.1. Kopeerimine	33
2.3.2. Lisatähendusega nimede tõlkimine	36
2.4. Järeldused	39
KOKKUVÕTE	42
KASUTATUD KIRJANDUS	45
Summary	48
Lisad	50
Lisa 1 Korpus Oskar Lutsu „Kevade“ ja selle ingliskeelse tõlke „Spring“ ning kahe Google'i tõlke väljundi tekstikatkenditest	50
Lisa 2 Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	59
Lisa 3 Lõputöö autori kinnitus	60

SISSEJUHATUS

Masintõlke kasutamine on muutunud igas eluvaldkonnas üha populaarsemaks. Inimesed tõlgivad masina abil päev-päevalt järjest rohkem ja see on kandunud ka tõlkijate igapäevatöösse. Seega on masintõlke võimekus üha suurema tähelepanu all. Masintõlke abil tõlgitakse enamasti tarbetekste või kindlaid sõnu ja/või fraase, kuid masintõlget võidakse kasutada ka ilukirjanduse tõlkimisel (Kolb ja Miller 2022: 66). Ilukirjandustõlkijate puhul ei ole aga masintõlke kasutamise ulatus teada – kas masintõlget kasutatakse vaid üksikute sõnade ja/või fraaside tõlkimiseks või järeltoimetatakse täielikult masintõlke väljundit. Masintõlke suutlikkust ilukirjandust tõlkida ning masintõlke väljundi kasulikkust ei ole ilukirjandusalastes uurimustes eesti keeles ega eesti-inglise suunal varem analüüsitud.

Magistritöös käsitletakse Oskar Lutsu romaani „Kevade“, mis ilmus eesti keeles esmakordselt 1912. aastal. Siinse töö algmaterjaliks on 1982. aasta eestikeelne kordustrukk ning Aino Jõe ja Melanie Rauga tõlgitud 1983. aasta ingliskeelne versioon „Spring“. Analüüs tugineb sellel raamatul, sest see on üks Eesti tuntumaid teoseid, mis sisaldab (ajaloolisi) reaale ja kujundlikke väljendeid ning mis pakub ainet nende uurimiseks. Raamatus räägitakse Eesti laste koolipõlvest ja sekeldustest, millesse nad kooliaasta jooksul satuvad. See annab hea ülevaate Eesti elust ja olust 19. sajandi lõpul ning sisaldab mitmeid Eesti kultuurile omaseid väljendeid.

Analüüsitava korpusesse kuulub 41 keelendit. Töös analüüsitavad tekstikatkendid on valitud kindlate lehekülgede järgi. Uurimuses keskendutakse valitud reaasidele ja kujundlikele väljenditele, mis esinevad originaali lehekülgedel 50–100. Siiski on kaks reaali ja neli kujundlikku väljendit valitud ka lehekülgedelt, mis jäävad nendelt lehekülgedelt välja. Selline valik tehti, sest nimetatud katkendid pakuvad lisaainest nii reaaside kui ka kujundlike väljendite käsitlemiseks. (Hüüd)nimed on valitud kogu teosest, et uurimus oleks võimalikult laiaulatuslik. Lehekülgedelt on valitud vaid sellised reaamid, kujundlikud väljendid ja (hüüd)nimed, mille korral on inimtõlkijate ja Google'i tõlke (ing *Google Translate*, GT) erinevus märgatav, et käsitus oleks võimalikult süvitsiminev. Uurimistöös tuleb arvestada ka ajaloolist mõõdet, mis võimaldab uurida masintõlke võimekust tõlkida vananenud sõnu, mida tänapäeval enam palju ei kasutata, kuid mis on Eesti kultuuri juurdunud ja seda kujundanud.

Magistritöö eesmärk on uurida, milliseid tõlkemeetodeid on reaaside, kujundlike väljendite ja (hüüd)nimede tõlkimisel rakendanud tõlkijad. Inimtõlget kõrvaltatakse GT väljundiga, et välja selgitada, milline on masintõlke võimekus tõlkida samu katkendeid eesti keelest inglise keelde. Täiendavalt vaadeldakse masintõlke muutumist ajas – kas ja mil määral

erineb GT samade tekstikatkendite eesti-inglise väljund 2025. aasta septembri ja 2026. aasta jaanuari seisuga.

Uurimistöös kasutatav materjal on tõlgitud masintõlkemootoriga GT, sest see on tänu oma kiirusele ja kättesaadavusele „enim kasutatud masintõlke platvorm“ (Sadikhova ja Babayev 2025: 119–120). Masintõlkesüsteemi sisestati pikemad lõigud teosest, millest valiti analüüsimiseks magistritöös kasutatavad laused ja fraasid, milles esinevad (ajaloolised) reaaliid ja kujundlikud väljendid. Viimaste tõlkimine on keerukas ülesanne ning tõlkijad kasutavad nende tõlkimiseks sageli erinevaid tõlkemeetodeid. Masintõlke väljund oleneb aga treeningandmetest ja statistilistest seaduspärasustest ning seepärast võivad masintõlkesüsteemi pakutud tõlkevasted olla kujundlike väljendite ja reaaliide tõlkimisel ettearvamatud, eelkõige juhtudel, kus eeldatakse kontekstipõhist ja kultuurispetsiifilist tõlgendust. Inimtõlke ja masintõlkesüsteemi väljundi erinevus on analüüsi peamine alus.

Magistritöö koosneb kahest osast. Esimene osa koosneb teoreetilisest raamistikust, mis sisaldab ilukirjandustõlke tutvustust ning ülevaadet sellest, milliseid tõlkemeetodeid kasutavad ilukirjandustõlkijad. Lisaks esitatakse lühiülevaade ilukirjanduse tõlkimisest masintõlkesüsteemidega, peaaesjalikult GT-ga. Teises ehk empiirilises osas keskendutakse „Kevades“ esinevate (ajalooliste) reaaliide, kujundlike väljendite ja (hüüd)nimede tõlkemeetodite ning masintõlke väljundi analüüsile. Samuti käsitletakse empiirilises osas masintõlke väljundi muutumist ajas ning viimases alljaotises on välja toodud analüüsi järeldused.

1. TEOREETILINE RAAMISTIK

1.1. Ilukirjandustekstide tõlkimine

„[I]lukirjandustõlge [...] on traditsiooniliselt olnud keeleliste ja kultuuriliste erinevuste vahendaja“¹ (Delabastita 2011). Selline arvamus ilukirjandustõlkest ja ilukirjandustekstide tõlkijast kui kultuuride vahendajast tekkis kultuurilise pöörde ajal 1980ndatel (Katan 2013). Xin Huang ja Xiang Zhang (2025: 2) leiavad, et ilukirjandustõlge ühendab eri kultuure ja keeli üha tugevamalt. „Kultuurilised elemendid nagu tavad, traditsioonid, uskumused ja väärtused mõjutavad inimeste keelekasutust“ (Tkachivska *et al.* 2025: 626) ning see omakorda mõjutab tõlkekirjandust. Sellised elemendid muudavad ilukirjandustõlke kunstiks, sest „tõlkija peab kasutama oma loovust ja kunstilist võimekust, et saavutada sügav esteetiline mõju“ (*ibid.*: 630). Lefevere on reaale käsitleva peatüki sissejuhatuses märkinud, et tõlkija peab ilukirjandustekstis säilitama ka selliste reaalide ehk elementide tõetruu edasikandmise, mis esinevad lähtekultuuris, kuid mida ei leidu sihtkultuuris (Florin 1993: 122).

Ilukirjandust tõlkides on tõlkija loomingulisus hädavajalik, kuna ilukirjandustekstid on oma olemuselt loomingulised. Seda omadust tuleb edasi anda ka tõlkes. Peter Newmarki (1988b: 94) sõnul muutub kultuurilisi elemente sisaldavate ilukirjandustekstide tõlkimine keeruliseks siis, kui lähte- ja sihtkeele kultuuride vahel on suur erinevus. Paljusid tekstis esinevatest kultuurilistest sõnadest on lihtne leida, sest need on seotud ühe kindla keelega ning neid ei saa sõna-sõnalt sihtkeelde tõlkida (*ibid.*: 95). Ajalooliste kultuuriliste sõnade tõlkimine on veelgi keerulisem, sest neid ei saa sihtkeelde lihtsalt üle viia. Need tuleks sihtkeelses tekstis asendada eesmärgipõhise või kirjeldava sõnaga. (*ibid.*: 101)

Kultuuri tõlkimise üldist kontseptsiooni tutvustas esmakordselt Eugene A. Nida, kelle sõnul „tekitavad kultuurilised erinevused tõlkijale rohkem raskusi kui keelelised erinevused“ (Nida 1964: 161). Pea veerand sajandit hiljem leidis Newmark (1988b: 95), et „keel ei ole kultuuri osa ega nähtus“, kuid „keeles on erinevad kultuurikihid“, millega tuleb tõlkides arvestada. Seetõttu peab tõlkija suutma luua teksti, mis oleks samaväärne lähtetekstiga nii keeleliselt kui ka kultuuriliselt (Nida 1964: 163). See aga tähendab, et lisaks keelelisele ülekande vahendamisele tegutseb tõlkija ka kultuuri vahendajana. (*ibid.*).

¹ Kõik magistritöös esinevad ingliskeelsed tsitaadid on tõlkinud magistritöö autor.

1.2. Ilukirjandus ja inimtõlge

Ilukirjanduse tõlkijalt oodatakse, et ta „säilitaks või taaslooks teksti esteetilise kavatsuse või mõju nii, nagu see esineb sihtkeeles“ (Delebastita 2011). Tõlkija peab kogu tõlkeprotsessi käigus tekstiga lähedalt ja loominguliselt seotud olema (*ibid.*), sest ta peab peale lähte- ja sihtkeele mõistma ka autori eesmärgi ning kultuurilist tausta, teksti ajaraami, stiililisi iseärasusi ja konteksti (Sayaheen *et al.* 2024: 212). Selleks teeb tõlkija enne tõlkimist süvaanalüüsi, mida Mohannad Sayaheen, Bilal Sayaheen ja Mona Malkawi (2024: 213) nimetavad tõlkimisele eelnevaks tekstianalüüsiks (ing *Pre-translation Text Analysis*, PTA). Selle käigus loetakse lähtetekst läbi ja eritletakse tekstiväliseid elemente, mis võivad tõlkijat tõlkeotsuste langetamisel mõjutada. Lisaks tehakse PTA käigus kindlaks, milline on teksti stiil ja žanr ning tähistatakse oluline teave tekstis, mida tuleks tõlkimisel silmas pidada. (*ibid.*)

Masaru Yamada (2009: 161) on tõlkeprotsessi jaganud kolme faasi: 1) „teksti lugemine ja kindlate terminite otsimine“ (mis ongi sisuliselt PTA); 2) „sisu ühest keelest teise tõlkimine“ ja 3) „tõlke toimetamine ning kohanduste tegemine, et tõlge oleks soovitud kvaliteediga“. Tõlkeprotsessi teises faasis on olulisel kohal tõlkemeetodid, tänu millele leiab tõlkija sihtkeeles sobiva vaste.

Tõlkemeetodite tundmine ja kasutamine ning kohanemisvõime on tõlkijale hädavajalikud, eriti kui ilukirjandustekstis on reaalsed, sest need „kannavad endas olulist kultuurilist informatsiooni, mis on omane kindlale kogukonnale ja mida ei tunta väljaspool selle kogukonna piire“ (Haylan 2014, viidatud Tkachivska *et al.* 2025: 623 kaudu). Tõlkija ülesanne on edastada see teave sihtkeelsele lugejale nii, et lähtekultuurile omased elemendid oleksid keeleliselt ja kultuuriliselt mõistetavad (Tkachivska *et al.* 2025: 624). Selle eelduseks on tõlkija laialdased teadmised lähte- ja sihtkeelest ning lähte- ja sihtkultuurist.

1.3. Tõlkemeetodid

Nida ja Taberi (1982: 5) sõnul on kõik keeled üksteisest erinevad ja vajaliku sisu säilitamiseks on vaja sõnumi vormi muuta. Selle muutmise ulatus sõltub keelelisest ja kultuurilisest erinevusest kahe keele vahel (*ibid.*). Reaalide ja kujundlike väljendite puhul tuleb sõnumi sisu muuta nii, et see sobiks sihtkultuuri ja oleks sihtkeelsele lugejale arusaadav. Tõlkemeetodite tundmine ja kasutamine muudab reaalide, kujundlike väljendite ja (hüüd)nimede tõlkimise tõlkija jaoks hõlpsamaks.

Newmark (1988b: 45) toob esile erinevad tõlkemeetodid ning need võib kokkuvõtvalt jagada kahte rühma: semantilised ja kommunikatiivsed. Semantiliste tõlkemeetodite korral on

tähelepanu suunatud lähtetekstile. Tõlkimisel arvestatakse esteetikaga, kuid põhirõhk on sellel, et sihttekst oleks lähtetekstile truu (*ibid.*: 45–46). Sellisteks tõlkemeetoditeks on näiteks naturaliseerimine, analüüs osade kaupa (ing *componential analysis*) ja parafraasid (*ibid.*: 103). Newmark (1988b: 114) kirjeldab analüüsi osade kaupa sellise tõlkemeetodina, kus „lähtekeelset sõna võrreldakse sihtkeelse sõnaga, millel on sarnane tähendus, kuid mis ei ole ilmselge üks-ühele vaste“. Kommunikatiivsete tõlkemeetoditega keskendutakse sihttekstile ning nende abil proovitakse lähteteksti sõnumit edastada nii, et sisu ja keel oleksid sihtkeelsele lugejale arusaadavad (*ibid.*: 41). Nendeks on näiteks modulatsioon, adapteerimine ja kompenseerimine (*ibid.*: 88–91).

Lawrence Venuti (2018: xii) tutvustab veel kaht tõlkemeetodit – kodustamine ja võõrapärastamine. Kodustamise käigus tõlgendatakse ja tõlgitakse lähtekeelne tekst nii, et see oleks arusaadav ja loomulik sihtkultuuris (*ibid.*). Võõrapärastamise käigus säilitatakse lähteteksti keelelised ja kultuurilised iseärasused (*ibid.*: xiii). Outi Paloposki (2011) on kodustamist kirjeldanud kui võõrapärase kultuurikonteksti ja reaaside muutmist sihtkeelepärasemaks, et need oleksid sihtkeelsele lugejale arusaadavamad. Võõrapärastamist kasutatakse Paloposki (2011) sõnul aga tegevuspaiga, nimede ja muude sarnaste elementide tõlkimisel või tõlkimata jätmisel.

Tõlkemeetodite valikut võivad mõjutada mitmed tegurid. Javier Franco Aixelá (1996: 53) mainib neist nelja: keeleline mitmekesisus (ing *linguistic diversity*), tõlgenduslik mitmekesisus (ing *interpretive diversity*), pragmaatiline või intertekstuaalne mitmekesisus (ing *pragmatic or intertextual diversity*) ning kultuuriline mitmekesisus (ing *cultural diversity*). Keeleline mitmekesisus käsitleb samaväärsete keeleliste koodide leidmist sihtkeeles. Tõlgenduslik mitmekesisus hõlmab lähteteksti lugemist ja selle mõistmist, st tõlgendamist. Pragmaatilise või intertekstuaalse mitmekesisuse all mõeldakse kõnetüübi väljendusriikast tava, mis on igas kultuuris erinev ning kultuurilise mitmekesisuse alla kuuluvad kõiksugused kultuurilised erinevused lähte- ja sihtteksti vahel. (*ibid.*)

1.3.1 Reaalid

Aixelá (1996: 57) hinnangul on reaale keeruline tõlkida, kuna neil puudub täpne vaste ning neil on erinev tähendus sihtkeeles. Sider Florin (1993: 123) kirjeldab reaale kui sõnu või sõnaühendeid, mis on omased ühele kultuurile ning mille analüüsimisel tuleb arvestada ka sotsiaalsete ja ajalooliste arengutega. Reaalide abil väljendatakse kohalikku ja/või ajaloolist värvingut mingis kultuuris, mistõttu on neile sihtkeeles raske või mõnikord lausa võimatu vastet leida (*ibid.*).

Aixelá (1996: 61–64) on reaaside tõlkimiseks kasutatavad tõlkemeetodid jaganud kaheks: säilitamine (ing *conservation*) ja asendamine (ing *substitution*). Säilitamise alla kuuluvad kordamine, ortograafiline adapteerimine, lingvistiline (mitte-kultuuriline) tõlge, tekstiväline seletus ja tekstisisene seletus. Asendamise hulka käivad sünonüümid, piiratud ja täielik üldistamine, naturaliseerimine, kustutamine ning autonoomne loomine. (*ibid.*)

Newmark (1988a: 77) on pakkunud reaaside tõlkimiseks kolm võimalust, millest üks on tekstisisene seletamine ning teine paratekstit ehk need teksti elemendid, mis jäävad põhitekstist välja. Paratekstit on näiteks joonealused märkused või sõnastik. (*ibid.*) Reaale võib ka sihtkeelde üle kanda, neile võib sihtkeeles leida samaväärse sõna või kirjeldava vaste või analüüsida reaali osade kaupa (Newmark 1988b: 81–83, 90).

1.3.2 Kujundlikud väljendid

Kujundlik keelend või väljend on sõna või sõnaühend, mida kasutatakse kindlas kontekstis. Keelendid võivad sisaldada ka erksamaid kujundeid, mida võib vabalt muuta, sest need ei ole „jäigad klišeed“. Siiski peaksid kujundi osad olema püsivad, et need oleksid lugejaskonnale mõistetavad. Kujundlike keelendite puhul tuleb tähelepanu pöörata nende leksikaalsele osale, kuna selle muutmine võib „muuta kogu keelendi semantilist olekut, tähendust“. (Õim 2013: 3) Samas on mõned kujundlikud keelendid, nt idioomid ja fraseologismid, mille sõnajärge ega grammatilist struktuuri ei tohi muuta ning kus ei tohi sõnu kustutada, lisada ega asendada (Baker 2011: 67).

Mona Baker (2011: 76–85) on nimetanud kuut idioomide tõlkemeetodit, mida saab rakendada ka muude kujundlike väljendite ja vanasõnade tõlkimisel. Nendeks on sarnase tähenduse ja vormiga väljendi kasutamine sihtkeeles; sarnase tähenduse, kuid erineva vormiga väljendi kasutamine sihtkeeles; lähtekeelse väljendi laenamine sihtkeelde (toimib nagu laensõna); parafraseerimine; väljendi kujundliku tähenduse kaotamine sihtkeeles, säilitades ainult väljendi mõtte; kujundliku väljendi sihttekstist välja jätmine.

1.3.3. Nimed

Nimed viitavad ilukirjandustekstis ühele kindlale isikule ja kuigi need ei ole keelesüsteemi täielikult lõimunud, on paljud nimed siiski ühele keelele omased (Hermans 2015: 11–12). Nimed eristuvad ülejäänud tekstist, sest neis on sellist teavet, mille tõlkimisel on vaja rakendada eriilmelisi tõlkemeetodeid (*ibid.*: 14). Theo Hermans (2015: 13) paigutab pärisnimed kahte kategooriasse: konventsionaalsed (ing *conventional*) ja lisatähendusega (ing *loaded*) nimed.

Hermansi (2015: 13) sõnul võib nimesid tõlkida need kopeerides, transkribeerides, asendades või tõlkides. Kopeerimise käigus tuuakse nimi sihtteksti üle nii, nagu see on lähtetekstis. Transkribeerimisel muudetakse nime kirjaipilti ja fonoloogiat sihtkeelepärasemaks. Asendamise käigus asendatakse nimi sihtkeeles sellele keelele omasema nimega ning tõlkimisel tõlgitakse nimi sihtkeelde, kasutades sobivat vastet. (*ibid.*) Hermansi (2015: 13) sõnul võib nimede puhul kasutada ka joonealuseid märkusi, et anda lugejale lisateavet.

1.4. Masintõlge ja ilukirjanduse tõlkimine

Masintõlge muutus 1990ndatel oluliseks uurimisobjektiks ja „interneti tulekuga sai tasuta masintõlkest reaalsus“ (Large 2018: 1). Tänu treeningmaterjalile ja „eeltõlgitud materjalidega korpustele arendati näitepõhine masintõlge (ing *Example-Based Machine Translation*) statistiliseks masintõlkeks“ (ing *Statistical Machine Translation*, SMT) (*ibid.*). SMT-süsteemi täiustati ning sellest kujunes neuromasintõlge (ing *Neural Machine Translation*, NMT), mis „töötleb terveid lauseid korraga, parandades teksti loetavust“ (Hadley *et al.* 2022: 5). Lihtsustatult põhineb NMT-süsteem tehismärgivõrkudel, mis muudavad laused numbrijadaks ning keeruliste matemaatiliste tehete abil luuakse numbrijadadest sihtkeelne tekst (Pérez-Ortiz *et al.* 2022: 141). Google'i tõlge uuendati SMT-süsteemilt NMT-süsteemile 2016.–2017. aastal (Large 2018: 1).

Väga pikalt on arvatud, et masintõlkesüsteemid ei ole suutelised ilukirjandust tõlkima, sest ilukirjandustekste „iseloomustab isikupärasus ning seotus ühe või mitme rahvusliku, kultuurilise ja ajalise kontekstiga“ (Hadley *et al.*: 6–7). Ilukirjandustekstide tõlkimiseks on vaja teada laiemat, tekstivälist konteksti. Ilukirjanduse vähene tõlkimine masintõlkesüsteemidega võib tuleneda sellest, et erinevalt tarbetekstidest, kus põhieesmärk on teksti sõnumi täpne edasi andmine, on ilukirjandustekstide puhul tähelepanu suunatud loomingulisusele ja esteetikale (*ibid.*).

NMT-süsteemide kasulikkust ilukirjandust tõlkida, nende süsteemide kasutatavust tõlkijate ja tõlketudengite poolt ning professionaalsete tõlkijate arvamust masintõlkesüsteemidest on Ana Guerberof Arenase ja Antonio Torali (2022: 3) sõnul palju uuritud. Uurimustest selgub, et GT teeb ilukirjandustekste tõlkides vigu üle 50% juhtudest ning ilukirjandustõlkijad ei taha tõlkeabiprogramme ega masintõlget kasutada, kuna nende arvates ei sobi need ilukirjandustekstide tõlkimiseks (*ibid.*: 3–4). Siiski muutub masintõlge ja tehisarujärjest paremaks ning ilukirjandustekste tõlkides on masintõlkega saadud „positiivseid tulemusi, mida varem peeti võimalikuks vaid inimese puhul“ (Zajdel 2022: 116). Ka Brusasco

(2022: 143) leiab, et masintõlge võib „pakkuda lahendusi, mis ei ole täiesti ebaloogilised ega valed ja mis võivad omakorda tekitada lugejale uusi tõlgendusvõimalusi“.

2. ANALÜÜS

Teoreetilise osa kolmandas alapeatükis on mainitud palju erinevaid tõlkemeetodeid, et anda ulatuslik ülevaade võimalustest, kuidas reaale, kujundlikke väljendeid ja (hüüd)nimesid tõlkida. Magistritöös käsitletakse vaid selliseid tõlkemeetodeid, mis on asjakohased „Kevade“ inimtõlgitud versiooni analüüsis. Reaalide puhul on nendeks piiratud üldistamine, lisamine, analüüs osade kaupa ja olemasoleva tõlke kasutamine. Kujundlike väljendite puhul kasutavad teose tõlkijad kultuurilise ekvivalendi leidmist sihtkeeles, sõnasõnalist tõlget, üldistamist ja lisamist. Teoses esinevad nimed on peaaesjalikult sihtteksti kopeeritud. Hüüdnimed on aga tõlgitud, sest neil on lisatähendus ja sihtkeelde tõlkimisel antakse edasi hüüdnime sisu.

Magistritöös käsitletakse ka masintõlkesüsteemi väljundi ajas muutumist. GT-d uuendatakse ja arendatakse pidevalt (Google 2026), tänu millele suureneb süsteemi treeningmaterjali maht ning lihtsamate, vähem loominguliste tekstide tõlke kvaliteet muutub järjest paremaks. See aga ei kehti täielikult ilukirjandustekstide puhul, sest nagu järgnevas analüüsist selgub, teeb GT jätkuvalt vigu. Samas on mõnel juhul siiski näha arengut GT väljundis. Töös vaadeldakse GT väljundeid, mis loodi 22. septembril 2025. aastal ja 6. jaanuaril 2026. aastal. Kahest erinevast ajahetkest pärineva masintõlke väljundiga näidatakse, kas ja mis ulatuses GT väljund erineb. Analüüs keskendub ainult masintõlke kahes versioonis esinenud erinevustele. Masintõlke ajalist erinevust on märgata kuuel juhul neljakümne ühest.

Analüüsis esitatud näited on paigutatud tabelitesse, millel on neli veergu – esimeses veerus on lähtetekst ehk Oskar Lutsu romaani eestikeelne originaal, teises veerus on Aino Jõe ja Melanie Rauga ingliskeelne tõlge, kolmandas ja neljandas veerus on masintõlke septembrikuine ja jaanuarikuine väljund.

2.1. Reaalid

„Kevade“ tegevus toimub 19. sajandi lõpul ning teos ilmus esmakordselt 1912. aastal. Seega on romaanis ka palju selliseid sõnu, mida inimeste igapäevases sõnavaras enam ei leidu või millel on tänapäeval teistsugune tähendus kui raamatu kirjutamise ja avaldamise ajal. Analüüsi esimeses alapeatükis analüüsitakse 17 (ajaloolist) reaali, et näha, milliseid tõlkemeetodeid on Jõgi ja Rauk kasutanud ning kuidas on neid tõlkinud GT. Newmark (1988a: 77) on maininud, et reaalide puhul võib tõlkemeetodina kasutada ka paratekste, kuid valitud teoses neid ei esine. See näitab, et tõlkijad on protsessi käigus rakendanud muid tõlkemeetodeid, ilma et teksti oleks vaja lisada tekstiväliseid elemente.

2.1.1. Piiratud üldistamine

Jõe ja Rauga ingliskeelse versiooni „Spring“ valitud tekstikatkendites on kõige enam kasutatud piiratud üldistamist. See aitab edasi anda reaali üldist mõtet ning on abiks eeskätt nende ajalooliste reaalide puhul, millel ei pruugi sihtkeeles täpset vastet olla. Näiteks on Jõgi ja Rauk tõlkinud eestikeelse „köstri“ (Luts 1982: 52) inglise keelde kui *churchwarden* (Jõgi ja Rauk 1983: 54). Sõnaveebi (2026) definitsiooni järgi on köster „kirikuteener, kelle ülesanne on vaimulikku abistada (osalt ka asendada) jumalateenistustel ja kiriklikel ametitalitustel, juhatada (orelimänguga) koguduselaulu ning anda usuõpetust“. Ingliskeelne *churchwarden* tähendab Merriam-Websteri veebisõnastiku (2026) järgi „ühte kahest koguduseametnikust anglikaani kirikus“ ning kes „vastutab koguduse vara ja almuste eest“. Analüüsis on oluline eestikeelse definitsiooni see osa, mis käsitleb õpetamist, kuna 19. sajandi lõpul õpetas köster koolis lapsi.

GT väljundites pakuti sõnale kaks tõlkevastet: *curate* (septembris) ja *priest* (jaanuaris). Esimene neist on täpsem tõlkevaste eestikeelsele „köstrile“, sest tagasitõlkes tähendab see „abivaimulikku“. Cambridge Dictionary (2026) definitsiooni järgi on *curate* madalaima astme preester, kes aitab vikaarõpetajat. *Priest* on aga esialgselt mõttest kaugemal ja üldisem termin, sest tagasitõlkes tähendab see preestrit ehk „piiskopi pühitsetud, kirikus püha talitust läbi viiv, sakramenti jagav vaimulik“ (Sõnaveeb 2026). Selle definitsioon on aga tähenduse poolest köstri omast erinev. Siit selgub ka üks üldine probleem, mis kaasneb masintõlkesüsteemide kasutamisega. Nimelt võib masintõlkesüsteemi pakutud väljund ühe ja sama sõna puhul ajas erineda.

GT väljundi puhul esineb kaks näidet, mil sõna „köster“ on jäänud ka tõlkimata. Jõgi ja Rauk on näites (2a) viidanud köstrile omastavas käändes oleva asesõna *his* abil. Näidete (2b) ja (2c) puhul võib oletada, et kuna sõna asub suure algustähga lause alguses, siis genereeris GT tõlkeväljundi pärisnimena. Sihtkeelsele lugejale jääb aga sõna tähendus sellisel kujul arusaamatuks. Seega ilmestavad need näited asjaolu, et GT väljund võib olla ühe ja sama sõna tõlkimisel ebajärjepidev.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(1) Saare peremees oli ühel päeval köstriga juttu ajades osatanud, et tema	(1a) The master of Saare, while talking to the churchwarden one day, said jokingly	(1b) One day, the owner of the island had mentioned to the curate that his son had started drinking.	(1c) One day, while talking to the priest , the owner of the island had mentioned that his

poeg on kah jooma hakanud.	that his son, too, had acquired a fondness for the bottle.		son had also started drinking.
(2) Köster hakkas Arnot päris kiusama.	(2a) [...] the son became the butt of his jokes.	(2b) Köster started to really tease Arno.	(2c) Köster started to really tease Arno.

„Kevades“ on alkoholi joomisele viidatud tegusõnaga „proositama“ (Luts 1982: 52). Siin võib oletada, et see sõna tuleneb hüüdsõnast „proosit“, mida kasutatakse alkoholi joomisel klaase kokku lüües (Sõnaveeb 2026). Inimtõlgitud ingliskeelses versioonis kõlab see järgmiselt: *going on a drinking spree* (Jõgi ja Rauk 1983: 55). See annab reaali mõtte edasi, kuid on üldistus, sest sellel puudub samasugune värving nagu seda on eesti keeles. Inglise keeles saaks selle tõlkida näiteks kui *boozing it up* või *hitting the bottle* (Merriam-Webster 2026).

Eestikeelne sõna ei ole joomisele viitamiseks üldkasutatav tegusõna, kuigi Eesti keele seletavas sõnaraamatus (2009) on kirjas, et seda sõna kasutatakse harva „alkoholi pruukimisele“ viitamiseks. Siiski ei ole see tänapäeval enam sellisel kujul kasutusel. Inglisekeelne *drinking spree* viitab ka asjaolule, nagu oleks Arno Liblega mitu päeva joonud, sest *spree* tähendab „lühikest ajavahemikku, mil tehakse mingit tegevust rohkem kui tavaliselt“ (Cambridge Dictionary 2026). Teoses juhtus see vaid korra ühel õhtul.

GT tõlkeväljundi kohaselt on eestikeelse fraasi vaste *going to write prose*. Võimalik tagasitõlge eesti keelde on „hakkab proosat kirjutama“, mis viitab sellele, et masintõlkesüsteemil puudub treeningmaterjal, kus oleks eestikeelset sõna „proositama“ selles tähenduses kasutatud. Samuti osutab see GT eripäradele ja tööpõhimõttele, mille kohaselt tõlgib masintõlkesüsteem järgneva sõna statistilise tõenäosuse põhjal. Kuna eestikeelse sõna algus on „proos-“, sai GT väljundis eestikeelsest sõnast „proositama“ hoopiski „proosa“.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(3) Köster hakkas Arnot päris kiusama. [...] „No milla te Liblega proositama lähete?“	(3a) [...] the son became the butt of his jokes. [...] „Well, when are you going on another drinking spree with Lible?“	(3b) Köster started to really tease Arno. [...] „So, when are you going to write prose with Lible?“	(3c) Köster started to really tease Arno. [...] „So when are you going to write prose with Lible?“

Jõgi ja Rauk on tõlkinud eestikeelse „kellamehe“ (Luts 1982: 59, 55) inglise keelde kui *sexton* (Jõgi ja Rauk 1983: 62). Selle tõlke puhul on tegemist piiratud üldistamisega, sest ingliskeelne *sexton* on „inimene, kelle tööülesanne on kirikuhoone ja surnuaia eest hoolitsemine, ning vahel ka kirikukella löömine“ (Cambridge Dictionary 2026). Sellest definitsioonist võib järeldada, et kirikukella löömine ei ole ingliskeelse *sexton*’i tööülesannete hulgas kõige tähtsam, vaid pigem selline, mida teha siis, kui kedagi teist selle töö tegemiseks kirikus ei ole. Teoses on kellamehel aga ainult üks amet ja selleks on kella löömine. Lisaks on Jõgi ja Rauk „kellameheameti“ tõlkinud kui *the job* (Jõgi ja Rauk 1983: 58) ehk töö. See sobib antud lausesse ja konteksti hästi, sest töö olemus selgub ümbritsevast kontekstist.

GT väljundis esineb see sõna erinevalt. Selle vasteks on näiteks *bell-ringer* (est „kellalööja“), kes on „inimene, kes lööb kirikukella“ (Cambridge Dictionary 2026). Samuti on GT väljundis selle vasteks *clockmaker* (est „kellassepp“), kes on „inimene (või ettevõtte), kes teeb ja parandab kellasid“ (Cambridge Dictionary 2026). Viimase variandina on GT pakutud tõlkevaste *bellboy* (est „jooksupoiss“), mis viitab „inimesele, kes on palgatud hotelliküllastajate kottide kandmiseks, uste avamiseks jne“ (Cambridge Dictionary 2026). Nendest kolmest näitest erinevad kaks viimast tegelikust tähendusest kõige enam, sest neil ei ole mingit seost ei kiriku ega inimesega, kes kirikukella lööb. Selle näitepõhjal võib järeldada, et kuigi ühes GT väljundis on sobiv vaste (ing *bell-ringer*) eestikeelsele kellamehele olemas, ei ole masintõlkesüsteemi tõlkeväljund järjepidevalt ühesugune. See osutab taas masintõlkesüsteemi tüüpprobleemile ja ebausaldusväärsusele.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(4) „Võeh, jumaluke, oleks veel olemas, et oleks kellamees , ise saad varsti aplaagrisse [...].“	(4a) „Dear me, a sexton ’s wife! What are you talking about! You’ll soon be fired [...].“	(4b) „Oh, my goodness, if only there was a bellboy , you’ll soon be in the a-camp [...].“	(4c) „Oh, my goodness, if only there was a bellboy , you’ll soon be in the a-camp [...].“
(5) „[...] Ära söövad mu kellameheametist välja.“	(5a) „[...] They’re going to kick me off the job , they are.“	(5b) „[...] Don’t let them eat me out of my job as a bell-ringer .“	(5c) „[...] Don’t let them eat me out of my job as a bell-ringer .“

(6) „[...] aga näe, kellamehe prouaks tahab saada.“	(6a) „[...] but converting the high position of a sexton ’s wife.“	(6b) „[...] but look, she wants to be the clockmaker ’s wife.“	(6c) „[...] but look, she wants to be the clockmaker ’s wife.“
--	---	---	---

Lisaks on Jõgi ja Rauk tõlkides üldistanud sõna „aplaager“ (Luts 1982: 59), millest on saanud lihtsasti arusaadav *be fired* (Jõgi ja Rauk 1983: 62). Eestikeelse „aplaagri“ definitsioon on „tööst, aktiivsest tegevusest kõrval olek“ (Sõnaveeb 2026). Inglisekeelne *(be) fired* aga tähendab „kedagi töölt vabastama, kas seetõttu, et töötaja on midagi valesti või halvasti teinud või viisina nende töölevõtmise kulude kokkuhoiuks“ (Cambridge Dictionary 2026). Siit selgub, et kuigi eestikeelse „aplaagri“ ja ingliskeelse *(be) fired* tähendus on sama, on ingliskeelne *fired* palju tänapäevasem ja üldisem kui eestikeelne „aplaager“, mida tänapäeval vestluses enam ei kuule (pigem kasutatakse selliseid sõnu ja/või väljendeid nagu „vallandama“ või „lahti laskma“). GT tõlkevaste sellele sõnale on *a-camp* ehk „a-laager“, mis ei väljenda eestikeelse sõna tähendust ning kogu lause mõte on seeläbi muutunud.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(7) „[...] oleks veel olemas, et oleks kellamees, ise saad varsti aplaagrisse [...]“	(7a) „[...] What are you talking about! You’ll soon be fired [...]“	(7b) „[...] if only there was a bellboy, you’ll soon be in the a-camp [...]“	(7c) „[...] if only there was a bellboy, you’ll soon be in the a-camp [...]“

Eestikeelse sõna „magasivõlg“ (Luts 1982: 71) on Jõgi ja Rauk tõlkinud üldistades kui *loan* (Jõgi ja Rauk 1983: 74). Tagasitõlkes tähendab see „võlga“ või „laenu“ ning need sõnad ei täpsusta, et tegemist on võlaga magasist laenatud vilja eest. Inglisekeelsest tõlkest on puudu kultuurispetsiifiline sõna „magasi-“. GT on selle tõlkinud kui *bedroom debt* (est „magamistoa võlg“). Selle põhjal võib oletada, et GT süsteemil ei ole (või neid on vähe) treeningandmeid, kus oleks käsitletud 18.–19. sajandist pärit eestikeelseid sõnu. Selle tõlke puhul võib oletada, et GT tõlkeväljund on tuletatud eestikeelsest tegusõnast „magama“.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(8) „[...] Aastad läksid... ja näe, magasivõlg sai makstud ja ülegi jäi, endale tagavaraks.“	(8a) „[...] Years passed... the loan was soon paid back, and there was even something left over for them to lay by.“	(8b) „[...] Years passed... and lo and behold, the bedroom debt was paid off and there was even something left over, as a reserve for himself.“	(8c) „[...] Years passed... and lo and behold, the bedroom debt was paid off and there was even something left over, as a reserve for himself.“

Teoses mainitakse mitmel korral ka „kodukäijat“ (Luts 1982: 95), kes on „surnu, kes käib kummitamas oma endises kodupaigas“ (Sõnaveeb 2026). Jõgi ja Rauk on selle tõlkinud üldistades kui *ghost* (Jõgi ja Rauk 1983: 98) ehk „kummitus“, mis annab mõtte ja sisu edasi, kuid ei täpsusta Eesti kultuuri iseärasusi. Eesti kultuuriajaloo on kodukäija väga spetsiifiline rahvausundis käsitletav tegelane, kes käib kättemaksuks või hirmutamiseks kodus (Eesti Entsüklopeedia 2006). Harilikult „muutub kodukäijaks kas paheliselt elanud või ebaloomulikult elust lahkunud inimene“ (*ibid.*). Cambridge Dictionary sõnaraamatus (2026) on kirjas, et ingliskeelne *ghost* võib tähendada ka „surnud inimese hinge, kes külastab elavaid“, kuid eesti keelde tagasi tõlgituna see mõte enam ei väljendu. GT on selle tõlkinud sõna-sõnalt kui *house-walker*, mille võib tagasi tõlkida kui „majakõndija“. Sellist sõna ei ole aga inglise keeles olemas ega kasutusel. Selle põhjal võib järeldada, et GT-l puudub sellekohane treeningmaterjal, mistõttu esineb sõna süsteemi tõlkeväljundis sõnasõnalise tõlkena – „kodu“ ehk *house* ja käija ehk *walker*, millest kokku tulebki *house-walker*.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(9) „Kedagi ei ole seal. Mis sa arvad, et kodukäijad on või?“	(9a) „There’s nobody there. You don’t believe in ghosts , do you?“	(9b) „There’s no one there. What do you think, are there any house-walkers ?“	(9c) „There’s no one there. Do you think there are any house-walkers ?“

2.1.2. Lisamine

Kellamehe ametist rääkides mainitakse teoses ka „kella“ (Luts 1982: 55), mille all peetakse silmas kirikukella. Sõna esimene pool jääb küll teose eestikeelses originaalis mainimata, kuid kontekst selgub sõna ümbritsevast taustast. Jõgi ja Rauk on selle tõlkinud kui *church-bell* (Jõgi ja Rauk 2013: 58), mis tähendab, et tõlkijad on ingliskeelses versiooni lisanud täpsustava „kiriku-“ (ing *church-*). GT tõlkeväljundis esineb see samal kujul nagu lähtetekstis – *bell* (est „kell“). See sobib antud konteksti, sest see on üks-ühele vaste eestikeelsele sõnale.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(10) „Ja-jah, Saare peremees, ei mina siin enam kaua kella löö.“	(10a) „Well, well, young master of Saare, it won't be much longer that I'll be ringing the church-bell here for you.“	(10b) „Yes, master of the island, I won't be ringing the bell here much longer. [...]“	(10c) „Yes, master of the island, I won't be ringing the bell here much longer. [...]“

Valitud tekstikatkendites esineb sõna „vesi“ (Luts 1982: 58), mille all mõeldakse ristimisvett, kuigi eesliide „ristimis-“ on eestikeelsest tekstist välja jäetud. See selgub ümbritsevast kontekstist, kuna tegemist on seigaga, mil köster läheb üht last ristima. Jõgi ja Rauk on otsustanud seda oma tõlkes selgemini väljendada ning inglise keeles kõlab see kui *baptismal water* (Jõgi ja Rauk 2013: 61). Siin on oluline just sõnapaari esimene osa *baptismal*, mis viitab seosele kristliku ristimise tseremooniaga (Cambridge Dictionary 2026).

GT tõlkeväljund vastab oodatult eestikeelsele lähtetekstile ja sõna tõlkevaste on *water* ehk „vesi“. Masin kasutab tõlke genereerimiseks olemasolevat andmestiku ning kontekst jääb seepärast masintõlke väljundis arvestamata.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(11) [...] et kui hakkas last ristima ja vett otsaette panema [...].	(11a) [...] that when it came to administering the baptismal water [...].	(11b) [...] that when he started to baptize the child and pour water on his forehead [...].	(11c) [...] that when he started to baptize the child and pour water on his forehead [...].

2.1.3. Analüüs osade kaupa

Jõgi ja Rauk on tõlkemeetodina kasutanud ka analüüsi osade kaupa, mis Newmarki (1988b: 90) sõnul on üks reaaside tõlkimisel kasutatav tõlkemeetod. Selle käigus võrreldakse lähtekeelset sõna „sihtkeelse sõnaga, millel on sarnane tähendus, kuid mis ei ole ilmselge üks-ühele vaste“ (Newmark 1988b: 114).

Eestikeelses originaalis räägitakse „kabeliaia“ (Luts 1982: 95), mille Jõgi ja Rauk on inglise keelde tõlkinud kui *churchyard* (Jõgi ja Rauk 1983: 98). See annab edasi reaali õige mõtte ja sisu, kuid ei ole sõna-sõnalt sama eestikeelse sõnaga, sest kirikul ja kabelil on tähenduslik erinevus. Samas tuleb algmaterjali silmas pidades arvestada ka ajastuomase kontekstiga ja tõlkija peab selle põhjal valima sobiva sõna.

Sõnaveebi (2026) järgi on kirik „hoone, kus peetakse kristlikke jumalateenistusi, kristlik pühakoda“, kuid kabel on „väiksem usukultuslik ehitis või usukultuslik ruum“. Kabeliks võib nimetada ka „hoonet kalmistul surnute hoidmiseks ja matusetalituseks“ (*ibid.*). Siinse näite puhul kehtib viimane tähendus, st kabel kui hoone kalmistul, kus hoitakse surnuid ning peetakse matusetalitusi. Inglisekeelne *churchyard* viitab Cambridge Dictionary (2026) kohaselt „kirikut ümbritsevale alale, kuhu on maetud surnud“.

Jõgi ja Rauk on oma tõlkes kabeli muutnud kirikuks, kuna eestikeelset „kabeliaeda“ ei saa inglise keelde sõna-sõnalt tõlkida. Arvestades Eesti konteksti, kus kalmistul on üldiselt kabel või muu väiksem hoone, ning kiriku all peetakse enamasti silmas suuremat hoonet, siis oleks üks võimalik tõlkevaste näiteks *cemetery* (est „kalmistu“, „surnuaed“, „kabeliaed“ (Sõnaveeb 2026)) või *graveyard*. Inglisekeelse *cemetery* viimane tõlkevaste sarnaneb rohkem sellele, mida Luts võis oma teoses „kabeliaia“ all mõelda.

GT tõlkevaste sellele sõnale on *chapel garden*, mis ei väljenda lähteteksti mõtet. GT väljundis olev sõna ei ole sellisel kujul ei „kirikuaia“ ega „kabeliaia“ vastena kasutusel. Masintõlkesüsteemi tõlkevaste on küll *chapel*, mis eesti keelde tagasi tõlgituna olekski „kabel“. Siiski ei ole see sõnapaar sellisel kujul inglise keeles kasutusel.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(12) „Ei, kodukäijat ma küll ei kartnud, aga ikka nii kena on...“	(12a) „Maybe not, but still, it is eerie, that“	(12b) „No, I wasn't afraid of a house-walker, but it's“	(12c) „No, I wasn't afraid of house-walkers, but“

kabeliaiad... ja pimedaks läheb ka.“	churchyard and... darkness coming on.“	still so pretty... the chapel gardens... and it's getting dark.“	it's still so pretty... the chapel gardens... and it's getting dark.“
--	--	---	--

Tõlkeanalüüsi vaatepunktist on tähelepanuväärne ka eestikeelse sõna „kiusama“ ingliskeelne tõlge. Kui köster kuulis, et Arno jõi Liblega metsas alkoholi, hakkas too poissi kiusama. (Luts 1982: 52) Jõgi ja Rauk on selle tõlkinud kui *became the butt of his jokes* (Jõgi ja Rauk 1983: 55), mis annab originaali mõtte hästi edasi, kuid ei ole täpselt sama tähendusega eestikeelse sõnaga. Kui eestikeelne sõna otsetõlkes inglise keelde panna, võiks selle tõlkida kui *bully*. Kuid Jõe ja Rauga tõlkes esineb see veidi leebemal kujul ning tähendusvarjundiga osutatakse sellele, et köster teeb Arno üle nalja või naerab tema üle.

GT on selle sõna tõlkinud kui *tease*, mis on konteksti arvestades eestikeelsele hea vaste. See sõna väljendab mõtet, et köster ütles Arnole veidi ebaviisakalt, kuid ei ole nii tugeva alatooniga kui on eestikeelne „kiusama“. Sõna *tease* võiks eesti keelde tõlkida kui „nöökima“ või „narrima“, mis on leebem vaste eestikeelsele sõnale ja on konteksti silmas pidades parem tõlkevaste kui *bully*.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(13) Köster hakkas Arnot päris kiusama .	(13a) [...] the son became the butt of his jokes .	(13b) Köster started to really tease Arno.	(13c) Köster started to really tease Arno.

2.1.4. Olemasoleva tõlke kasutamine

Jõe ja Rauga tõlkest võib leida näiteid ka olemasoleva tõlke kasutamisest. Näiteks on nad tõlkinud eestikeelse „magasi“ (Luts 1982: 71) inglise keelde kui *communal granary* (Jõgi ja Rauk 1983: 74). Magas tähendab „suurt ladu või aita, kus 18.–19. sajandil hoiti vallakogukonna kohustuslikku viljatagavara ning kust talupojad said vajaduse korral vilja laenata“ (Sõnaveeb 2026). Toidu kogumine ja hoiustamine on olnud oluline osa elukorraldusest alates neoliitikumist ning arheoloogid on leidnud tõendeid, et Jordaania kasutati magasit juba *circa* 13 096 aastat tagasi (Kuijt ja Finlayson 2009: 10 966).

„Kevades“ mainitakse magasit seoses Arno vanaema jutustusega ajast, mil nad mehega Saare tallu kolisid ja pidid magasist vilja laenama. Kuna inglise keeles ei ole sellele ühesõnalist

vastet, on tõlkijad lahendanud selle nii, et kasutavad sõna *granary*, mis on „suur ladu vilja hoidmiseks“ (Cambridge Dictionary 2026). Viitamaks, et see on mõeldud kogukonnale, on lisatud omadussõna *communal*, mis tagasitõlkes tähendab „ühiskondlik“, „kogukondlik“ või „ühis-“.

GT tõlkevaste sellele sõnale on *bedroom*, mis sarnaneb „magasivõla“ tõlkele. Sellest võib järeldada, et masintõlkesüsteemil ei ole andmeid ajaloolise reaali „magas“ kohta. Tagasitõlkes tähendab masintõlkesüsteemi väljund „magamistuba“ ja sellel ei ole mingit seost viljaaida või -laoga. Siinse näite puhul võib oletada, et GT süsteem ennustas sõna esimestelt tähtedelt, mis sõnaga võiks tegemist olla ja genereeris selle põhjal tõlkevaste „magamistuba“, mis aga ei sobitu kontekstiga.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(14) „Oh, eks magasist too, pole viga.“ Ja tõigi magasist .	(14a) „Don’t worry, we’ll borrow from the communal granary . We’ll scrape through, you’ll see....“ And they did borrow.	(14b) „Oh, bring it from the bedroom , it’s okay.“ And he did.	(14c) „Oh, bring it from the bedroom , it’s okay.“ And he did.

Teine olemasoleva tõlke kasutamise näide on sõna „leierkasti-juut“ (Luts 1982: 53). Jõgi ja Rauk on selle inglise keelde tõlkinud kui *organ-grinder* (Jõgi ja Rauk 1983: 56). Sõnaveebi (2026) kohaselt on leierkast „kantav mehaaniline muusikainstrument, mida mängitakse vänta käsitsi ringi ajades“. Eesti keele seletatavas sõnaraamatus (2009) on kirjas, et juudiks võib kõnekeeles nimetada ka „ihnet ja kavalat äritsejat“.

Cambridge Dictionary (2026) põhjal on ingliskeelne *organ(-)grinder* inimene, kes „teenib raha mängides tänaval instrumenti, mida mängitakse vänta keerates“. See on eestikeelsele sobiv vaste, kuid Jõgi ja Rauk on oma tõlkes rakendanud ka väljajätku tõlkemeetodit, sest nende tõlkest puudub asjaolu, et pillimängija oli juudi päritolu. Lutsu juudi rahvuse mainimist teoses on käsitletud ka Toomas Kall (2017), kelle arvates on „[r]ahvuse rõhutamine kentsakas“, sest muudel juhtudel teoses ei ole kellegi rahvust mainitud (näiteks ei öelda Lible kohta kirikukella-lätlane).

GT on selle tõlkinud kui *Jewish man from the leierkast*. Eesti keelde võiks selle tagasi tõlkida kui „juudi päritolu mees leierkastist“. See aga ei anna edasi lähteteksti mõtet ning GT

tõlkeväljundist võib järeldada, et masintõlkesüsteemil puudub treeningmaterjal, kust selguks eestikeelse „leierkasti“ tähendus. Seega jääb GT tõlkevaste sellisel kujul sihtkeelsele lugejale mõistmatuks.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(15) Kord, kui rändaja leierkasti-juut tuli koolitoa juurde, kuulas Arno mängu [...].	(15a) Once when a travelling organ-grinder stopped near the schoolhouse and played his organ [...].	(15b) Once, when a wandering Jewish man from the Leierkast came to the schoolroom [...].	(15c) Once, when a wandering Jewish man from the Leierkast came to the school room [...].

Olemasoleva tõlke kasutamise all saab käsitleda ka muusikainstrumendi kandle tõlkeid. Kuigi need jäävad esialgselt valitud lehekülgedelt välja, lisati ka need analüüsitud tekstikatkendite hulka, et säilitada uurimuse mitmekesisus.

Kannelt mainitakse romaanis mitmel korral ning GT väljundis esineb see sõna eri lausetes erinevalt. Kui Jõgi ja Rauk on selle sõna tõlkinud järjepidevalt kui *zither* (Jõgi ja Rauk 1983: 135, 144), siis GT väljundis on see jäänud näites (16) tõlkimata ja näites (17) on tõlgitud sõnaga, mida inglise keeles ei ole kasutusel.

Lähtetekstis esineb „kannel“ osastavas ja omastavas käändes. Septembrikuus on GT väljundis jäänud see sõna tõlkimata ning masintõlke tõlkevastes esinevad eestikeelsed sõnad *kannel* ja *kandle*. Jaanuarikuus on aga esimese näite puhul GT väljundis selline sõna nagu *kannon*. Teise näite puhul on jaanuarikuu GT väljund jäänud samaks – *kandle*. Nendest näidetest selgub, et GT väljundis esineb käändes olevate sõnade puhul märgatavaid vigu.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(16) „[...] Ma kannelt ei tahagi nüüd enam, nüüd tahan oma krammovonni osta.“	(16a) „[...] I don't feel like having a zither any more. A gramophone is the thing I want now.“	(16b) „[...] I don't want the kannel anymore, now I want to buy myself a Krammovon.“	(16c) „[...] I don't want the kannon anymore, now I want to buy myself a Krammovon.“
(17) Imelik seadis kandle joonde [...].	(17a) Imelik tuned his zither [...].	(17b) The strange man adjusted his kandle [...].	(17c) The strange man adjusted his kandle [...].

2.2. Kujundlikud väljendid

„Kevades“ on ohtralt erinevaid kujundlikke või värvikaid väljendeid, mille tõlkimine võib olla keeruline ka kogenud tõlkija jaoks. Magistritöös analüüsitakse kokku kahteteist kujundlikku väljendit, millest kolm on esialgsetelt lehekülgedelt väljas, kuid töö autor on otsustanud neid käsitleda, sest nende väljendite masintõlke väljundi analüüsist selguvad tähelepanuväärsed GT tööpõhimõtted. Lisaks on teosest valitud kolm fraseologismi ja üks vanasõna, mis on esialgselt valimist väljas, kuid töö autor on otsustanud ka neid analüüsida.

Selliste väljendite tõlkimine on keeruline, kuna neil ei pruugi olla samaväärset vastet sihtkeeles, mistõttu peab tõlkija tegema otsuse, kuidas sellist tõlkeprobleemi lahendada. Tõlkija saab rakendada erinevaid tõlkemeetodeid, mis aitavad väljendi sihtkeelde tõlkida. Selles alapeatükis analüüsitakse nelja tõlkemeetodit: kultuurilise ekvivalendi leidmine sihtkeeles, sõnasõnaline tõlge, üldistamine ja lisamine.

2.2.1. Kultuurilise ekvivalendi leidmine sihtkeeles

Peamine tõlkemeetod, mida Jõe ja Rauga ingliskeelse versiooni valitud lehekülgedel täheldada võib, on kultuurilise ekvivalendi leidmine sihtkeeles. Selle tõlkemeetodi eesmärk ei ole tõlkida väljend sihtkeelde sõna-sõnalt, vaid tõlkijad proovivad leida sihtkeeles juba olemasoleva samatähendusliku või võimalikult sarnase kujundliku väljendi.

Selle meetodi abil tõlgitud väljend „ära söövad mu kellameheametist välja“ (Luts 1982: 55) tähendab lihtsustatult, et need sõnad lausunud Lible tahetakse vallandada. Jõgi ja Rauk on selle inglise keelde tõlkinud järgmiselt: *they're going to kick me off the job* (Jõgi ja Rauk 1983: 58). Selle tõlkelahendusega on väljendi mõte sihtkeeles edasi antud. Eesti keelde tagasi tõlgituna kõlaks see kui „nad kavatsevad mu töölt lahti lasta/vallandada“.

GT on selle väljendi tõlkinud aga sõna-sõnalt – *don't let them eat me out of my job as a bell-ringer*. Selle põhjal võib oletada, et masintõlkesüsteemil puudub treeningmaterjal, kus oleks sellist kujundlikku väljendit kasutatud. Seepärast on GT tõlkevasteks fraas, mida inglise keeles ei ole kasutusel. Eesti keelde tagasi tõlgituna kõlaks see kui „ära lase neil mind töölt välja süüa“. Esiteks ei palu Lible Arno abi oma töökoha säilitamisel, vaid pigem nendib asjaolu. Teiseks ei peaks kujundlikke väljendeid tõlkima sõna-sõnalt. On võimalik, et asjakohase andmestiku olemasolul oleks GT väljund sihtkeeles loomulikum.

Sõnaveebi (2026) kohaselt tähendab GT väljend tagasitõlkes „[kuskilt] välja sööma“ ehk „kedagi oma tegevuse või käitumisega kusagilt lahkuma sundima“, mis on küll konteksti

arvestades korrektne, kuid sellisel kujul seda inglise keeles ei esine. See viitab asjaolule, et masintõlkesüsteem võib vasteks pakkuda tõlkeid, mis sihtkeelde ei sobi ja mille on masin loonud olemasolevate andmete põhjal.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(18) „[...] Peate juba ilma minuta läbi saama. Ära söövad mu kellameheametist välja.“	(18a) „[...] You'll have to do without me. They're going to kick me off the job, they are.“	(18b) „[...] You'll have to get by without me. Don't let them eat me out of my job as a bell-ringer. “	(18c) „[...] You'll have to get by without me. Don't let them eat me out of my job as a bell-ringer. “

„Kevades“ esineb ka värvikamaid väljendeid, näiteks „kalkunid-tolkanid“ (Luts 1982: 56), mida Lible kasutab õpetajate solvamiseks pärast seda, kui viimased süüdistavad teda parve jõepõhja laskmises. Jõgi ja Rauk on selle tõlkinud kui *good-for-nothing turkeys* (Jõgi ja Rauk 1983: 58), mis ei ole sellisel kujul sihtkeeles kasutusel, kuid mis annab mõtte sihtkeelsele lugejale arusaadavalt edasi. Inglise keeles kasutatakse fraasi *good-for-nothing*, mis viitab inimesele, kes „ei aita ega ole kasulik“ (Cambridge Dictionary 2026).

Teine näide samas lauses on retooriline küsimus „kas on inimestel aru tossugi pealuu üdis“ (Luts 1982: 55–56), mis viitab sellele, et Lible arvab, et inimesed on aru kaotanud või neil ei ole mõistust peas. See väljend võib tuleneda fraseologismist „aru on peas“, mis tähendab, et „keegi on mõistlik või arukas, keegi taipab, saab aru“ (Fraseoloogiasõnaraamat 2000). Jõgi ja Rauk on sellele leidnud inglise keeles levinud vaste – *they must be out of their flipping minds* (Jõgi ja Rauk 1983: 58). Cambridge Dictionary (2026) andmetel tähendab see, et miski on „äärmiselt totakas“. See on sarnase värvikusega nagu eestikeelne väljend ning annab autori mõtte edasi nii, et sihtkultuuris saadaks sellest aru.

GT tõlkeväljund nende kahe väljendi puhul on sõnasõnaline. Esimese, „kalkunid-tolkanid“, on GT tõlkinud kui *turkeys and tolkans*, mis jääb sihtkeelsele lugejale täielikult mõistmatuks. Esiteks, kui see fraas jääb tõlkesse sellises kujus, ei selgu, miks räägitakse kalkunitest. Teiseks ei saada sihtkultuuris aru sõnast *tolkans* ning selle peaks inglise keelde tõlkima sihtkultuuri keeleruumis kasutusel oleva sõnaga.

Teine väljend on GT väljundis jäänud küsimuse vormi, nagu see on eesti keeleski: *do people even understand in their skulls*. Eesti keelde tagasi tõlgituna kõlaks see lause kui „kas

inimesed üldse mõistavad oma pealuus“. Seetõttu jääb nii selle väljendi kui ka kogu tekstikatkendi sisu ja mõte GT väljundis sihtkeelsele lugejale arusaamatuks.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(19) „[...] Eks ole kurivaim päise päeva ajal kuud tõrvamas: mina olla õpetajate kalkunite-tolkanite parve jõe põhja lasnud. No kas on inimestel aru tossugi pealuu üdis [...]“.	(19a) „[...] Like the devil tarring the moon in broad daylight. I’m supposed to have sunk their raft – those good-for-nothing turkeys! They must be out of their flipping minds [...]“.	(19b) „[...] It’s the worst thing to tar the moon in broad daylight: that I have let a flock of teachers’ turkeys and tolkans go down the river. Do people even understand in their skulls [...]“.	(19c) „[...] It’s the worst thing to tar the moon in broad daylight: that I have let a flock of teachers’ turkeys and tolkans go down the river. Do people even understand in their skulls [...]“.

Lisaks on teoses kasutatud ka sellist väljendit nagu „ei ole endal iva ega marja hamba alla pista“ (Luts 1982: 59), mis tähendab, et pole mitte midagi süüa ega juua (Fraseoloogiasõnaraamat 2000). Jõgi ja Rauk on väljendile leidnud inglise keeles sobiva ekvivalendi ja tõlkinud selle kui *tighten your belt* (Jõgi ja Rauk 1983: 62), mis tähendab, et „raha kulutatakse varasemast vähem“ (Cambridge Dictionary 2026). See on inglise keelt kõnelevates riikides kasutatav väljend ja annab originaali mõtte hästi edasi.

GT väljund selle väljendi puhul on tähelepanuväärne ning tekitab küsimuse, kuidas masintõlkesüsteem selle tõlkevasteni jõudis. Masintõlkesüsteem on selle tõlkinud kui *won’t have a thorn or a berry to put under your teeth*. Väljendi mõte ei ole selles, et iva või marja tegelikkuses hamba alla pannakse, vaid iva all mõeldakse selles väljendis „väga väikest kogust toitu“ (Sõnaveeb 2026). GT väljundis esineb aga sõna *thorn*, mis eesti keelde tagasi tõlgituna tähendab „okast“ mitte „iva“. Selle tõlkevastega tekib küsimus, kuidas on masintõlkesüsteem treeningandmete põhjal loonud sellise seose. Eestikeelse „iva“ ingliskeelne sõnasõnaline tõlge oleks pigem *morsel* või *crumb* (Sõnaveeb 2026). Ilma kontekstita üksiksõna tõlkimisel oli masintõlke väljund *sly*, *kernel*, *grain*, *particle* ja *bit*. Lisaks on märkimisväärne, et GT väljund ei ole nelja kuu jooksul selle kujundliku väljendi puhul muutunud.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(20) „[...] ime siis käppa nagu karu talvel. Vaata, et varsti ei ole endal iva ega marja hamba alla pista [...].“	(20a) „[...] and suckin’ at your paw like a bear in the winter. You’ll have to tighten your belt [...].“	(20b) „[...] then suck your paw like a bear in winter. See that soon you won’t have a thorn or a berry to put under your teeth [...].“	(20c) „[...] then suck your paw like a bear in winter. See that soon you won’t have a thorn or berry to put under your teeth [...].“

Romaanis on ka üks vanasõna: „mida Jüts ei õpi, seda Juhan ei tea“ (Luts 1982: 293). See tähendab, et mida me nooruses õpime, see jääb meile meelde kogu eluks. Tänapäeval kasutatakse seda vanasõna natuke teisel kujul: „mida Juku ei õpi, seda Juhan ei tea“. Jõgi ja Rauk on selle tõlkinud kui *what Billy didn’t learn William will not know* (Jõgi ja Rauk 1983: 298). Tõlkijad on leidnud eestikeelsele vanasõnale ingliskeelse ekvivalendi ja selle kodustanud, muutes nimed ingliskeelepärasemaks *Billy* ja *William*. Lisaks on tõlkijad muutnud ka tegusõnade ajavormi. Lähtetekstis on mõlemad tegusõnad olevikus, aga ingliskeelses tõlkes on esimene tegusõna minevikus (*didn’t learn*) ja teine tulevikus (*will not know*).

GT on selle inglise keelde tõlkinud kui *what Jüts doesn’t learn, Juhan doesn’t know*. See tõlge annab mõtte ja sisu edasi, kuid nimed on masintõlke väljundis jäänud võõrapäraseks, mistõttu ei pruugi GT väljund sihtkeelsele lugejale mõtet samal kujul edasi anda. Seepärast oleks vanasõnade ja muude sarnaste väljendite korral hea leida kultuuriline ekvivalent sihtkeeles, sest see muudab kujundlikku keelt sisaldava väljendi sihtkeelsele lugejale arusaadavamaks. See näide kinnitab ka tõsiasja, et tõlke kodustamine jääb tõlkijate tööülesandeks.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(21) „ Mida Jüts ei õpi, seda Juhan ei tea, “ kordab Toots mõttes.	(21a) „ What Billy doesn’t learn, William will not know... “ Toots repeated to himself.	(21b) „ What Jüts doesn’t learn, Juhan doesn’t know, “ Toots repeats in his mind.	(21c) „ What Jüts doesn’t learn, Juhan doesn’t know, “ Toots repeats in his mind.

Teoses esineb kaks kujundlikku väljendit, mille GT septembrikuu ja jaanuarikuu väljundid üksteisest erinevad.

Esimeseks on eestikeelne väljend „koibi sirgu ei tõmba“ (Luts 1982: 109), mille Jõgi ja Rauk on inglise keelde tõlkinud kui *won't kick the bucket* (Jõgi ja Rauk 1983: 113). See on ingliskeelne kujundlik väljend, mis tähendab suremist (Cambridge Dictionary 2026). GT väljundis kõlab see kujundlik väljend aga kui *won't pull his leg straight* (septembrikuus) ja *won't be a bad day* (jaanuarikuus). Esimene fraas kõlaks eesti keelde tagasi tõlgituna kui „ei tõmba tema jalga sirgeks“ ja teine kui „ei ole halb päev“. Mõlema GT väljundi puhul jääb kujundliku väljendi tegelik mõte sihtkeelsele lugejale arusaamatuks, kuigi jaanuarikuu väljund on mõttelt veidi sarnasem eestikeelsele väljendile. Siiski ei anna see lähteteksti sisu edasi ning sihtkeelsel lugejal ei teki seost suremisega.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(22) „Ega me keegi või kindlad olla, et juba hommapäev koibi sirgu ei tõmba . [...]“	(22a) „None of us can be sure that we won't kick the bucket tomorrow.“	(22b) „None of us can be sure that he won't pull his leg straight tomorrow. [...]“	(22c) „None of us can be sure that tomorrow won't be a bad day . [...]“

Teine analüüsitav kujundlik väljend on eestikeelne „mis lori see on“ (Luts 1982: 208). Jõgi ja Rauk on selle inglise keelde tõlkinud kui *what's that nonsense* (Jõgi ja Rauk 1983: 210). GT on septembris selle tõlkinud kui *what is this lori*, mille põhjal võib oletada, et GT-l puudub treeningmaterjal, mis aitaks tõlkida eestikeelset sõna „lori“, mis viitab „sügavama sisuta jutule, tühjast-tähjast rääkimisele“ (Sõnaveeb 2026). Jaanuaris on GT selle fraasi tõlkinud kui *what the hell is that*, mis ei ole üks-ühele vaste, kuid annab sihtkeelsele lugejale veidi parema aimduse, mida selle lausega öelda tahetakse. GT väljundi võiks tagasi eesti keelde tõlkida näiteks kui „mis pagan see on“, mis väljendab küll kõneleja arusaamatust, kuid millega ei anta lähteteksti mõtet täpselt edasi.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(23) „[...] Mis lori see on? “	(23a) „[...] What's that nonsense? “	(23b) „[...] What is this lori? “	(23c) „[...] What the hell is that? “

Tekstikatkendites esineb ka fraseologism „kilk on peas“ (Luts 1982: 52). Teisisõnu tähendab see, et inimene on kergelt purjus (Fraseoloogiasõnaraamat 2000). Jõgi ja Rauk on sellele leidnud kultuurilise ekvivalendi *not tipsy again* (est „ega jälle purjus/napsis“), mis on samuti fraseologism (Shamsiddinova 2023) ning annab lähteteksti mõtte hästi edasi. GT väljundis on see kui *do you have a headache*, mis eesti keelde tagasi tõlgituna oleks „kas sul on peavalu“. See aga ei väljenda eestikeelse väljendi sisu, kus on tegemist pilkava küsimusega alkoholi joomise kohta.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(24) Peaaegu iga päev küsis ta Arnolt: „Noh, Tali, kas täna ka napsi tegid?“ või: „Tali, kas kilk on peas? “ [...]	(24a) Almost every day the churchwarden asked Arno: „Well, Tali, no drink today?“ or „ Not tipsy again , Tali?“ [...]	(24b) Almost every day he would ask Arno: „Well, Tali, did you do a little bit today?“ or: „Tali, do you have a headache? “ [...]	(24c) Almost every day he would ask Arno: „Well, Tali, did you do a little bit today?“ or: „Tali, do you have a headache? “ [...]

2.2.2. Sõnasõnaline tõlge

Sõnasõnalise tõlke esimene näide on fraseologismist ehk „täenduslikult kokkusulanud püsivast sõnaühendist“ (Sõnaveeb 2026) „ime siis käppa nagu karu talvel“ (Luts 1982: 59), mille Jõgi ja Rauk on inglise keelde tõlkinud kui *suckin' at your paw like a bear in the winter* (Jõgi ja Rauk 1983: 62). Eestikeelse väljendi osa „käppa imema“ tähendab Sõnaveebi (2026) andmetel „vaesuses, puuduses või poolnäljas olema“. Inglisekeelset väljendit *suckin[g] at your paw* sellises tähenduses ei kasutata. Pigem mõeldakse selle all fraasi sõnasõnalist tähendust kontekstis, et see on miski, mida teevad loomad enda rahustamiseks.

GT on selle tõlkinud kui *suck your paw like a bear in winter*, mis on sarnane lahendus tõlkijatele. Sellest on mõista, milline on eestikeelse väljendi mõte, kuigi fraseologismi sellisel kujul inglise keeles ei kasutata. Lisaks aitab selle kujundliku väljendi sisu paremini mõista järgnevas lauses esinev väljend „ei ole endal iva ega marja hamba alla pista“, mida on analüüsitud eespool.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(25) „[...] ime siis käppa nagu karu talvel. Vaata, et varsti ei ole endal iva ega marja hamba alla pista [...].“	(25a) „[...] and suckin’ at your paw like a bear in the winter. You’ll have to tighten your belt [...].“	(25b) „[...] then suck your paw like a bear in winter. See that soon you won’t have a thorn or a berry to put under your teeth [...].“	(25c) „[...] then suck your paw like a bear in winter. See that soon you won’t have a thorn or a berry to put under your teeth [...].“

Sõnasõnalist tõlget esineb GT väljundis veel. Nimelt on eestikeelses tekstis selline sõnapaar nagu „kiired putked“ (Luts 1982: 11). Jõgi ja Rauk on kasutanud olemasolevat tõlget *agility* (Jõgi ja Rauk 1983: 11), mis eesti keelde tagasi tõlgituna tähendaks „erksust“ või „väledust“ (Sõnaveeb 2026). GT on selle tõlkinud aga sõna-sõnalt. GT septembrikuine väljund on *fast pipes* ja jaanuarikuine väljund *swift pipes*. Mõlemad GT väljundid oleksid tagasi tõlgituna eesti keeles kui „kiired torud“, mis on konteksti arvestades reaalsusest kaugel. GT väljundi puhul tuleks aga arvestada ka „putke“ selle definitsiooniga, mis kirjeldab seda kui „millegi õõnsat torujat osa (nt tööriistal, võtmel, torupillil)“ (Sõnaveeb 2026). See selgitaks, miks on GT väljundis saanud eestikeelsest „putkest“ inglise keeles *pipes*.

Samas tekstikatkendis on ka retooriline küsimus „kaua jõuad sa põgeneda, oh surelik“ (Luts 1982: 11), mille Jõgi ja Rauk on inglise keelde tõlkinud kui *how long can a poor mortal keep going* (Jõgi ja Rauk 1983: 11). See tõlge ei ole täielikult sõnasõnaline, sest ingliskeelne *keep going* kõlaks eesti keelde tagasi tõlgituna pigem kui „jätkama“ või „vastu pidama“. Siiski on töö autor otsustanud seda käsitleda sõnasõnalise tõlke näitena, sest GT väljund on sõnasõnalisem. GT väljundites on see fraas tõlgitud järgmiselt: *how long will you be able to escape, oh mortal* (septembrikuus) ja *how long will you escape, oh mortal* (jaanuarikuus). Selle alusel võib teha järelduse, et kuigi GT süsteem on jaanuarikuu tõlkes fraasi veidi lühendanud, on laused üldplaanis siiski sarnased ning suuri muutusi masintõlke väljundis ei ole toimunud.

Samas katkendis esineb näide „kättemaksuhimu“ (Luts 1982: 11). See on inglise keelde tõlgitud kui *filled with vengeance* (Jõgi ja Rauk 1983: 11), mis tagasi tõlgituna oleks eesti keeles „kättemaksuhimuline“. GT on septembris selle tõlkinud kui *desire for revenge* ja jaanuaris kui *lust for revenge*. Ka siinsel juhul ei esine erineval ajal genereeritud väljundis suuri muutusi, kuid tähelepanu tuleks pöörata sõnadele *desire* (est „soov“, „himu“) ja *lust* (est „himu“, „iha“). Mõlemad sõnad viitavad küll soovile midagi saada, kuid sõna *lust* esmane ja tihti kasutatav

tähendus on „väga tugev seksuaalne soov“ (Cambridge Dictionary 2026), mis muudab ingliskeelse sõna siin kontekstis sobimatuks.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT (22.09.2025)	GT 06.01.2026
(26) Peterson jälle, nähes, et teda ainult kiired putked võivad päästa, pani neile täie auru peale. Kuid kaua jõuad sa põgeneda, oh surelik , kui keegi sind taga kihutab, kes on täidetud pealaest suure varbani kättemaksuhimust .	(26a) Fully aware that only his agility could save him, Peterson moved as fast as he could. But how long can a poor mortal keep going when he must flee from someone who is filled with vengeance from top to toe?	(26b) Peterson again, seeing that only fast pipes could save him, put them on full steam. But how long will you be able to escape, oh mortal , when someone is chasing you who is filled from head to toe with the desire for revenge .	(26c) Peterson again, seeing that only swift pipes could save him, set them at full steam. But how long will you escape, oh mortal , when you are pursued by one who is filled from head to toe with the lust for revenge .

Tekstis esineb ka selline fraseologism nagu „laulab nagu lõoke“ (Luts 1982: 56). Jõgi ja Rauk on otsustanud tõlkida selle inglise keelde kui *singing like a sky-lark* (Jõgi ja Rauk 1983: 59), kuigi inglise keeles on olemas ka ekvivalent *singing like a canary* (est „laulab nagu kanaarilind“). Selle näite puhul on tähelepanu all „lõokese“ tõlge. Kui ingliskeelne *sky-lark* tagasi eesti keelde tõlkida, tuleb vasteks „põldlõoke“. See erineb küll lähtetekstist, kuid on sisu poolest sama tähendusega.

GT väljundis esineb see fraseologism kui *sings like a lark* ehk GT on selle tõlkinud sõna-sõnalt. Inglisekeelne *lark* viitab aga pigem linnuperekonnale kui üksikolendile, mistõttu ei ole see sihtkeeles piisavalt täpne. Samuti ei ole selline väljend inglise keeles üldlevinud ja pigem kasutatakse eelpool mainitud väljendit *singing like a canary*. Põhjus, miks GT on sellise väljundi genereerinud peitub võimalikus treeningandmete puuduses masintõlkesüsteemis. Samas on inimtõlkijad selle fraasi tõlkinud samamoodi kui GT ja seepärast võib väita, et ka GT väljund on asjakohane.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(27) „Õpetaja ehk veel usuks, aga Julk-Jüri kargab ühe jala pealt teise peale ja laulab nagu lõoke [...]“	(27a) „The pastor might believe me, but Chunky Charlie keeps hopping around and singing like a sky-lark [...]“	(27b) „The teacher might still believe it, but Julk-Jüri jumps from one foot to the other and sings like a lark [...]“	(27c) „The teacher might still believe it, but Julk-Jüri jumps from one foot to the other and sings like a lark [...]“

2.2.3. Üldistamine

Kujundlikke väljendeid tõlkides on Jõgi ja Rauk rakendanud ka üldistamise tõlkemeetodit. See tõlkemeetod esineb valitud lehekülgedel ühe kujundliku väljendi puhul, kus ingliskeelses tõlkes puudub kultuurispetsiifiline sõna. Üldistamise tõlkemeetodit kasutatakse kujundlikke väljendeid tõlkides näiteks siis, kui väljendil puudub sihtkeeles sobiv vaste.

Romaani „Kevade“ leheküljel 59 esineb kirjeldus: „kohmetu nagu seitsmesopiline kamajahu-kott“ (Luts 1982: 59). Seitsmesopiline tähendab siin kontekstis, et kamajahu-kotil on seitse nurka või soppi ehk „koti [...] sügavat osa“ (Eesti Keele Instituut 2026), täpselt nagu tänapäevasel poekotil on neid kaks. 19. sajandil pandi jahu jms kuivaine suurtesse riidest kottidesse, mida hoiti näiteks sahvris, ja kuna jahukotid olid tol ajal suuremad kui tänapäeval, võisid need seistes nn lössi vajuda (E. Poobus, isiklik vestlus, 25. märts 2026).

Jõgi ja Rauk on selle väljendi üldistades tõlkinud kui *as clumsy as a sack of flour*. Nende tõlkes on kamajahu-kotist saanud lihtsalt jahukott ning „seitsmesopiline“ on väljendatud sõnaga *sack*, mis on „suur riidest, paberist või plastist kott“ (Cambridge Dictionary 2026). GT väljund on peaaegu sobilik, kuid masintõlke väljundist ilmneb, et suure tõenäosusega puudub masintõlkesüsteemi treeningmaterjalist sõna „seitsmesopiline“. GT väljundis esineb antud fraas järgmiselt: *awkward one, like a seven-pack of flour*. Tagasitõlkes oleks see „kohmakas kui seitse pakki jahu“, mis siinses kontekstis tõene ei ole.

Sarnaselt inimtõlgitud versioonile on ka GT väljundis kamajahust saanud lihtsalt jahu. Kama on Eesti rahvustoit, mida mujal maailmas ei tunta, ja seepärast on seda keeruline mõnda teise keelde tõlkida. Sõnaveeb (2026) pakub selle ingliskeelseks vasteks näiteks *kama flour* või *Estonian kama*. Selles näites on üldistamine aga põhjendatud, sest fraasi mõtte annab edasi ka tõlge, milles on jäänud sõna „kama“ tõlkimata. „Kamajahu“ sõnasõnaline tõlge sihttekstis võib tekitada vajaduse kasutada paratekste, nt joonealust märkust, et selgitada, mis on kama, kuid see ei ole konteksti arvestades vajalik.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(28) „Noh, seal ta nüüd on. Ise teine kohmetu nagu seitsmesopiline kamajahu-kott , aga näe, kellamehe prouaks tahab saada.“	(28a) „Well, there she is, as clumsy as a sack of flour , but converting the high position of a sexton’s wife.“	(28b) „Well, there she is now. She’s another awkward one, like a seven-pack of flour , but look, she wants to be the clockmaker’s wife.“	(28c) „Well, there she is now. She’s another awkward one, like a seven-pack of flour , but look, she wants to be the clockmaker’s wife.“

2.2.4. Lisamine

Kujundlike väljendite puhul on valitud tekstikatkendites kasutatud ühel korral lisamise tõlkemeetodit. Siinse meetodi käsitluses on vaatluse all eestikeelne väljend „pole viga“ (Luts 1982: 71). Jõgi ja Rauk on selle inglise keelde tõlkinud, muutes kogu lause struktuuri. Nad on moodustanud uue lause ja lisanud sinna osi juurde. Inglisekeelses versioonis esineb see kui *we’ll scrape through, you’ll see* (Jõgi ja Rauk 1982: 74). Tagasitõlkes oleks see eesti keeles „me saame hakkama, küll sa näed“. Tõlkijad on teinud otsuse lisada juurde terve lause, olenemata sellest, et lause alguses on fraas *don’t worry* (est „ära muretse“). See täidaks lauses sama eesmärgi nagu eestikeelne „pole viga“. GT on selle tõlkinud kui *it’s okay*, mis tagasitõlkes oleks „kõik on korras“. Siinsesse konteksti sobib see hästi ja annab vajaliku sisu edasi ilma, et tõlkesse oleks vaja midagi lisada. Masintõlkesüsteemiga tuleb meele pidada ka seda, et masintõlke väljundis on vaid need lauseosad, mis on süsteemile antud lähtekeelses sisendis.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(29) „Oh, eks magasist too, pole viga .“	(29a) „Don’t worry, we’ll borrow from the communal granary. We’ll scrape through, you’ll see .“	(29b) „Oh, bring it from the bedroom, it’s okay .“	(29c) „Oh, bring it from the bedroom, it’s okay .“

2.3. Nimed

Nimede tõlkimisel on Jõgi ja Rauk kasutanud kõige enam kopeerimist. Selle abil kantakse nimi lähtetekstist sihtteksti muudatusi tegemata. Nimetatud tõlkemeetodit kasutatakse eeskätt päris- ja kohanimede korral, mida pole üldjuhul vaja tõlkimise käigus muuta. Erandiks on sellised nimed, millel on sihtkeeles väljakujunenud vaste ja mida sihtkeelsed lugejad mõistavad. Hüüdnimedega tuleb käituda teisiti, kuna need kannavad endas lisatähendust ja nende tõlkimata jätmisel jääks osa sisust sihtkeelsele lugejale väljendamatuna. Seepärast on hüüdnimede tõlkimine sihtkeelde tavapärane tõlkepraktika, mille käigus asendatakse lähtekeelne nimi sihtkeelse ekvivalendiga. Magistritöös analüüsitakse kahteteist erinevat nime: kuut pärisnime, nelja kohanime ja kahte hüüdnime.

2.3.1. Kopeerimine

Nagu alapeatüki sissejuhatuses mainitud, rakendatakse kohanimede tõlkemeetodina enamasti kopeerimist. See kehtib ka talunimede puhul, mida väljendatakse sihtkeeles samal kujul, nagu need esinevad lähtekeeles. Nimede tõlkimisel peavad tõlkijad keskenduma ka käände, sest kopeerides tuleb talunime kääne muuta sihtkeelepäraseks. Inglise keeles on selleks tavaliselt nimetav kääne.

„Kevades“ mainitakse „Metsanurga ristjatsid“ (Luts 1982: 58), st ristjatsed, mis toimuvad Metsanurga talus. Ristjatsed tähendab „ristimistalitusega seotud perekondlikku pidustust, mis tähistab lapse ristimist ja nime saamist“ (Sõnaveeb 2026). Jõgi ja Rauk on selle tõlkinud kui *christening at the Metsanurga farm* (Jõgi ja Rauk 1983: 61). Nende tõlkes võib tegelikult täheldada kahte erinevat tõlkemeetodit koostöös.

Tõlkijad on talunime „Metsanurga“ tõlkes üle toonud, st kopeerinud, kuid on lisanud täpsustava sõna *farm* (est „talu“), et muuta fraas sihtkeelsele lugejale selgemaks. Tänu täpsustusele on tõlkes arusaadav, et Metsanurga puhul on tegemist talunime mitte mõne muu kohanimedega. Lisand võis ingliskeelses fraasi tekkida ka seetõttu, et inglise keeles on levinud võte panna „talu“ talunime lõppu. GT väljundis on talunimi nimetava käände asemel hoopis lühikeses sisseütlevas käändes – *Metsanurka christening*.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(30) Metsanurga ristjatsil võttis omal ise loti nii täis, et kui	(30a) At the christening at the Metsanurga farm , he	(30b) The Metsanurka christening boy got	(30c) The Metsanurka christening boy got

hakkas last ristima [...].	got so tight that when it came to administering the baptismal water [...].	so full of himself that when he started to baptize the child [...].	so full of himself that when he started to baptize the child [...].
----------------------------	--	---	---

Eestis on tavaks viidata ka inimestele nende talunimega, näiteks on teoses viidatud Palu talus elava pere pojale kui „Palu poiss“ (Luts 1982: 131). Jõgi ja Rauk on selle tõlkinud järgmiselt: *young Palu* (Jõgi ja Rauk 1983: 135) ehk „noor Palu“. Nende tõlkes on fraasi mõte jäänud samaks, kuigi eestikeelne sõna „poiss“ on asendunud sõnaga *young* (est „noor“). Selle kaudu viidatakse inglise keeles tihti perekonna lapsele.

GT väljundis esineb see kui *Palu's boy*, mis sisuliselt on korrektne ja annab edasi sama mõtte nagu originaal. GT tõlkega võib aga tekkida segadus, kas Palu on inimese või talu nimi. Inglise keeles on kombeks viidata inimese lapsele tihti tema ema või isa nimega ja seetõttu võib GT väljundist jääda mulje, nagu oleks Palu hoopiski inimese nimi.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(31) „[...] minul oli neid ühekorra kolm tükki, aga Palu poiss ajas peale, müüsin teised ära.“	(31a) „[...] I used to have three of them once, but young Palu begged and pestered me and I let him have them.“	(31b) „[...] I had three of them at one time, but Palu's boy got the better of me, I sold the others.“	(31c) „[...] I had three of them at one time, but Palu's boy got the better of me, so I sold the others.“

Teoses on mainitud ka rätsepmeister Kiirt, kes elab Paunveres. Kiir on tema perekonnanimi ja Paunvere on selle aleviku nimi, kus perekond Kiir elab. Paunvere-nimelist kohta ei ole tegelikkuses olemas, kuid see sarnaneb Jõgevamaal asuva Palamusega (Vikipeedia 2026). Jõgi ja Rauk on seda nimefraasi tõlkides ühendanud kolm tõlkemeetodit – kopeerimine, lisamine ja tõlkimine. Nad kopeerisid mehe nime ja aleviku nime (*Kiir* ja *Paunvere*), tõlkisid ta ameti (*master tailor*) ning lisasid ta nimele „viisaka kõnetlussõna“ (Sõnaveeb 2026) *Mr*, saades tõlkevasteks *Mr. Kiir, the master tailor of Paunvere* (Jõgi ja Rauk 1983: 166). Selline tõlge osutab selgelt, et Kiir on mehe perekonnanimi ning et ta on pärit Paunverest.

GT väljundis on see kui *master tailor Kiir Paunvere*, mis muudab täielikult selle lauseosa tähendust. GT väljundi põhjal võib oletada, et Paunvere on Kiire perekonnanimi ja

väljundist ei selgu, et tegelikkuses on tegemist alevikuga. Kohanimi on lähtetekstis ka sisseütlevas käändes, millest selgub, et tegemist ei saa olla nimega.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(32) Rätsepmeister Kiir Paunveres on kuulus oma hea töö ja korralikkuse poolest.	(32a) Mr. Kiir, the master tailor of Paunvere , was widely known for his impeccable work and punctuality.	(32b) Master tailor Kiir Paunvere is famous for his quality work and neatness.	(32c) Master tailor Kiir Paunvere is famous for his quality work and neatness.

Romaanis „Kevade“ esineb veel üks näide, mis on seotud talunimedega. Nimelt viidatakse teose peategelase Arno isale kui „Saare peremehele“ (Luts 1982: 52). Siit selgub, et Arno elab talus nimega Saare ning Jõgi ja Rauk on konteksti arvestades tõlkinud selle inglise keelde kui *the master of Saare* (Jõgi ja Rauk 1983: 54), mis tagasitõlkes tähendabki „Saare peremeest“.

GT väljund on *the owner of the island*, mis tagasitõlkes tähendab „saare omanikku“. GT väljundis on lause mõte muutunud – talunimest Saare on saanud saar kui „igast küljest veega ümbritsetud [...] maismaa-ala“ (Sõnaveeb 2026). Selline tõlge aga eksitab lugejat, sest teoses ei ole saart kui maismaa-ala mainitud. Sellist GT väljundit saab põhjendada sellega, et nimi „Saare“ on lause alguses, mistõttu võis masintõlkesüsteem pidada seda tavapäraseks sõnaks.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(33) Saare peremees oli ühel päeval köstriga juttu ajades [...].	(33a) The master of Saare , while talking to the churchwarden one day [...].	(33b) One day, the owner of the island had mentioned to the curate [...].	(33c) One day, while talking to the priest, the owner of the island had mentioned that [...].

Eespool on ühe näite põhjal mainitud käänete arvestamist tõlkimisel. Tõlkeprotsessi käigus võib kääne vastavalt lausekonstruktsioonile muutuda. Teoses on tegelane nimega Toots ning lauses „[...] vastas Imelik ja astus Tootsi saatel [...]“ (Luts 1982: 131) on tema nimi käändes. Jõgi ja Rauk on oma tõlkes kasutanud nimetavat käänat ning nende tõlkes kõlab see

järgmiselt: *Imelik agreed. He stepped into the classroom escorted by Toots* (Jõgi ja Rauk 1983: 131). GT väljundis on kääne jäänud samaks, kuigi lisandunud on eessõna *by*. GT väljundis esineb see fraas järgmiselt: [...] *Imelik replied and, accompanied by Tootsi, entered the schoolroom [...]*. Masintõlkesüsteemi väljundis on lause sisu korrektne, kuid probleemne koht selles tõlkes on asjaolu, et Tootsi nimi on jäänud omastavasse käändesse, kuigi peaks ingliskeelses versioonis olema nimetavas käändes.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(34) „Ta ikke on niisuke,“ vastas Imelik ja astus Tootsi saatel naeratades koolituppa [...].	(34a) „Yes, perhaps it is a bit,“ Imelik agreed. He stepped into the classroom escorted by Toots.	(34b) „He’s just like that,“ Imelik replied and, accompanied by Tootsi, entered the schoolroom [...].	(34c) „He’s just like that,“ Imelik replied and, accompanied by Tootsi, entered the schoolroom [...].

2.3.2. Lisatähendusega nimede tõlkimine

Miski, mis valmistab tõlkeraskusi tõlkijatele ja mille masintõlke väljund ei ole alati täpne, on nimed, millel on lisatähendus. „Kevades“ on nendeks näiteks pärisnimed Imelik, Kiir ja Sõnajalg, mis kannavad eesti keeles tähendust ka üldkeelse sõnana, ning erinevad hüüdnimed. Viimaste puhul on tõlkeprotsess eriti keeruline, sest neile tuleks leida sobiv sihtkeelne ekvivalent.

Esimeseks näiteks on tegelane nimega Imelik. Eesti keeles on see sõna kasutusel ka omadussõnana, mis tähendab veidrat või kummalist (ing *strange*). Seepärast võib selle tõlkimisel või tõlkimata jätmisel tekkida segadus. Teoses seda sõna tõlkima ei pea, sest seal esineb see pärisnimena.

Jõgi ja Rauk (1983: 144, 193) on oma tõlkes selle nime kopeerinud, kuid muutnud vajadusel käänat sihtkeelepärasemaks. GT väljundis esineb nimi aga mitmel eri viisil – vahel on nimi tõlgitud, vahel kopeeritud. Nii on Imelikust saanud näiteks *the strange man* (est „imelik mees“) ja *strange* (est „imelik“). Nendest näidetest selgub, et GT süsteemi tõlkeväljund on ebaühtlane ning masintõlke väljundis ei eristu nimed muud tüüpi sõnadest. Antud kahes näites järgneb nimele veel ka tegusõna, mis peaks eriti tugevalt viitama sellele, et Imeliku puhul on tegemist inimese nimega.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(35) Imelik seadis kandle joonde [...].	(35a) Imelik tuned his zither [...].	(35b) The strange man adjusted his kandle [...].	(35c) The strange man adjusted his kandle [...].
(36) Magamistuppa astus Imelik .	(36a) It was Imelik who entered the dormitory.	(36b) Strange entered the bedroom.	(36c) Strange entered the bedroom.

Ka varasemalt mainitud nimi Kiir esineb GT tõlkeväljundis mitmel erineval kujul. Jõgi ja Rauk on selle nime oma tõlkesse kopeerinud, kuid GT väljundis on see *Kire*. Ka fraasi „Kiire sell“ (Luts 1982: 178) masintõlke väljund ei ole samatähenduslik lähtekeelsele fraasile, kus „sell“ viitab perekond Kiire abilisele. Selles fraasis tuleks kopeerida nimi Kiir ning tõlkida sõna „sell“. Jõgi ja Rauk on selle tõlkinud kui *Kiir's assistant* (Jõgi ja Rauk 1983: 180), mis annab mõtte edasi nii nagu lähtetekstis. GT tõlkeväljund on aga *the Quick Fellow*. Selle näite põhjal võib järeldada, et GT väljund genereeritakse, tõlkides sõnu ja/või fraase üksikult, mitte ühtse lausena. Eestikeelse „selli“ üks vaste on tõepoolest ingliskeelne *fellow*, kuid siinses kontekstis seda tõlget kasutada ei saa. Lisaks on GT tõlkinud ka pärisnime Kiir. Oletatavasti on GT tõlkeväljundis omadussõna *quick*, sest omastavas käändes võib nimi Kiir viidata ka omadussõnale „kiire“ (ing *quick, fast*).

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(37) Kõik kogunesid Kiire ümber.	(37a) Others all grouped around him, Kiir was sitting [...].	(37b) Everyone gathered around Kire .	(37c) Everyone gathered around Kire .
(38) Eestoa akna juurde jäävad Kiire sell , õpipoiss [...].	(38a) In one group there are Kiir's assistant and apprentice [...].	(38b) The Quick Fellow , the apprentice [...].	(38c) The Quick Fellow , the apprentice [...].

Samasugune tõkelahendus esineb GT väljundis veel ühe nime puhul „milleks on eestikeelne „Sõnajalg“, mis osutab nimisõnana ka taimele. Jõgi ja Rauk (1983: 264) on jällegi nime kopeerinud. GT väljundis on eestikeelse sõna vasteks aga *Fern*. See on küll nimisõna õige tõlge, kuid arvestades konteksti, ei ole selle tõlkimine antud näite puhul asjakohane. Kuigi see

sõna on GT väljundis suure algustähega, ilmestab see näide siiski GT süsteemi tava tõlkida nimed, millel on nimi- ja/või omadussõnana olemasolev ingliskeelne tõlkevaste.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(39) „Ära sa kuradit sisse lase! See on see kuulus röövrüütel, Sõnajalg“	(39a) „Don’t open to that devil! That must be the notorious robber knight Sõnajalg“	(39b) „Don’t let the devil in! It’s that famous robber knight, Fern“	(39c) „Don’t let the devil in! It’s that famous robber knight, Fern“

Lisatähendusega nimede puhul on analüüsiks valitud ka kaks teoses esinevat hüüdnime. Sellised nimed pakuvad tähelepanuväärset tõlkevaatepunkti, sest nende tõlkemeetodite analüüs erineb tavaliste nimede käsitlesest. Hüüdnimed kannavad peale nime funktsiooni veel lisatähendust. Seega on tõlkijal vaja teha otsus, kas tõlkida hüüdnimi sõna-sõnalt sihtkeelde või leida neile sihtkeeles sobiv ekvivalent, et nime tähtsust ja tähendust mõistaksid ka sihtkeelsed lugejad.

Üheks selliseks hüüdnimeks „Kevades“ on Julk-Jüri. Selle hüüdnimega kutsutakse köstrit, sest too on lühike (Luts 1982: 23). Köstri hüüdnime võib jagada kahte osasse – Julk ja Jüri. Jüri on köstri eesnimi ja sõna „julk“ viitabki tema lühikesele kasvule. Jõgi ja Rauk on selle inglise keelde tõlkinud kui *Chunky Charlie* (Jõgi ja Rauk 1983: 59). Ingliskeelne sõna *chunky* on omadussõna, mille abil kirjeldatakse „lühikest ja tursket inimest“ (Cambridge Dictionary 2026). See on sihtkeelsele lugejale arusaadav ning säilitab lähtekeelse tekstiga sarnase värvingu.

Tõlkijad on nime Jüri tõlkinud kui Charlie ehk selle hüüdnime puhul on tegemist ka asendamise ja kodustamisega. Charlie on inglise keelt kõnelevates maades üldlevinud eesnimi. GT väljundis esineb hüüdnimi samal kujul nagu lähtetekstis, mistõttu ei selgu GT väljundist selle hüüdnime tähendus. Hüüdnime põhjus selgub küll järgmistes lausetes, kuid selle tõlkimine annab sisu täpsemalt edasi.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(40) „Ah köster,“ vastas Arno, „köster on Julk-Jüri , kõik	(40a) „Ah, the churchwarden,“ began Arno, „he’s a	(40b) „Ah, priest,“ Arno replied, „the priest is Julk-Jüri ,	(40c) „Ah, priest,“ Arno replied, „the priest is Julk-Jüri ,

hüüavad teda Julk-Jüriks.	blockhead, everybody calls him Chuncky Charlie.	everyone calls him Julk-Jüri.	everyone calls him Julk-Jüri.
-------------------------------------	---	---	---

Hüüdnimi Tiugu on tõlkeanalüüsi käsitluses samuti tähelepanuväärne, sest see sõna on pärit Mulgi murdest. Tiugu tähendab Mulgi sõnaraamatu (2026) kohaselt „viletsat olendit, äbarikku“. See kirjeldab seda, kuidas Tiugu, pärisnimega Jüri Kuslap, teistele tundub. Jõgi ja Rauk on selle inglise keelde tõlkinud kui *little Cricket* (Jõgi ja Rauk 1983: 193). Eesti keelde tagasi tõlgituna oleks see „väike (toa)kilk“. (Toa)kilk on „hoonetes nt ahjupragudes ja soemüüri vahedest elutsev kollakaspruun siristav putukas“ (Sõnaveeb 2026). Selle nime tõlkimisel on rakendatud kaht tõlkemeetodit – lisatähendusega nime tõlkimine (Tiugu = *Cricket*) ja lisamine (*little*). GT väljundis on nimi jäänud tõlkimata ning sellise tõlke korral jääb sihtkeelsele lugejale hüüdnime lisatähendus teadmata.

Lähtetekst	Jõe ja Rauga tõlge	GT 22.09.2025	GT 06.01.2026
(41) „Noh, Tiugu , mis sa nii nurka oled pugenud [...]“	(41a) „Hey, little Cricket , why are you sulking in the corner? [...]“	(41b) „Well, Tiugu , why are you hiding in a corner like that [...]“	(41c) „Well, Tiugu , why are you hiding in a corner like that [...]“

2.4. Järeldused

Oskar Lutsu „Kevade“ ingliskeelses versioonis „Spring“ on tõlkijad valitud tekstikatkendite puhul kasutanud mitut erinevat tõlkemeetodit. Ajalooliste reaaside tõlkimisel on Jõgi ja Rauk rakendanud piiratud üldistamist, lisamist, analüüsi osade kaupa ja olemasoleva tõlke kasutamist. Kujundlike väljendite puhul võib täheldada kultuurilise ekvivalendi leidmist sihtkeeles, sõnasõnalist tõlget, üldistamist ja lisamist. Töös analüüsitud (hüüd)nimed peamiselt kopeeriti, kuid lisatähendusega nimed tõlgiti sihtkeelde. Samuti on tõlkijad kasutanud kodustamise tõlkemeetodit, mis tähendab, et tõlkijad on muutnud teose sihtkeelepärasemaks, tänu millele mõjub tõlge sihtkeelsele lugejale loomulikuna. Üks tõlkemeetod, mida tõlkijad üldse ei kasutanud, oli tekstiväline seletamine.

Ajalooliste reaaside puhul esines valitud lehekülgedel enim piiratud üldistamist. Kuna Luts kirjutas teose 1912. aastal ning romaani tegevus toimub 19. sajandil, on tõlkijate tehtud

valik loogiline. Tänapäeval ei pruugi toleaegetele sõnadele ja fraasidele olla täpset ingliskeelset vastet, mistõttu on piiratud üldistamine sobilik. Näiteks näidetes (3) ja (7) esinevate sõnade „proositama“ ja „aplaager“ tõlge (vastavalt *going on another drinking spree* ja *be fired*) näitab, et alati ei ole võimalik lähteteksti värvikust ja loomingulist sõnakasutust sihttekstis säilitada. Lisamist ja osade kaupa tehtud analüüsi esines valitud tekstikatkendites ajalooliste reaaside puhul kaks korda ning olemasolevat tõlget kasutati neljal juhul.

Kujundlikke väljendeid tõlkides rakendati eelkõige kultuurilise ekvivalendi leidmise tõlkemeetodit. Seda esines kokku seitse korda, millest kolm olid valitud lehekülgedelt ja neli väljaspoolt valitud lehekülgi. Kultuurilise ekvivalendi leidmist sihtkeeles kasutatakse kujundlikke väljendeid tõlkides kõige tihedamini, kuna samatähendusliku või võimalikult sarnase kujundliku väljendi leidmine muudab teksti sihtkeelsele lugejale loomulikumaks. Näites (20) esinevat kujundlikku väljendit „ei ole endal iva ega marja hamba alla pista“ analüüsides selgub, et Jõe ja Rauga tõlge *tighten your belt* on eestikeelsele fraasile tähenduse poolest sobilik vaste. Samas on masintõlkesüsteem GT tõlkevaste *won't have a thorn or a berry to put under your teeth* otsetõlge ega anna edasi lähteteksti sisu ega mõtet. Sama kehtib ka vanasõnade ja fraseologismide puhul, millele on vaja leida sobiv vaste ning vajaduse korral tuleb kujundlik keelend ka kodustada (vt näidet (21)). Lisaks kasutasid tõlkijad kujundlikke väljendeid tõlkides kolmel korral sõnasõnalist tõlget (vt näidet (24)) ning ühel korral üldistamist ja lisamist (vt näidet (29)).

Nimede puhul on peamiseks tõlkemeetodiks kopeerimine, mille käigus tuuakse lähtetekstis esinev nimi sihtteksti üle nii, et vajadusel muudetakse käänat. Nii on Jõgi ja Rauk käsitletud talu-, koha- ja pärisnimesid. GT väljundis on nimed üldjoontes kopeeritud, ainsateks erinevusteks on näited (32) ja (33). Lisaks on nimede puhul kasutatud ka tõlkimist, mille käigus on mõnel juhul leitud ka kultuuriline ekvivalent sihtkeeles. Viimast meetodit rakendati eelkõige näidetes (40) ja (41) esinevate hüüdnimede puhul. GT väljundis on hüüdnimed aga jäänud sisulises mõttes tõlkimata, mistõttu jääb sihtkeelsele lugejale nende tähendus teadmata. Lisaks on masintõlkesüsteemi väljundis mõnel juhul tõlgitud ka nimed, mida tõlkima ei peaks (näited (35)–(39)).

Masintõlkesüsteemi väljundi puhul vaadeldi ka masintõlke ajas muutumist. Töös olevatest näidetest selgub, et 2025. aasta septembrikuise ja 2026. jaanuarikuise masintõlke väljundi vahel suuri erinevusi ei ole. Septembrikuises GT väljundis on näidetes (16) ja (17) jäänud eestikeelne sõna „kannel“ tõlkimata ning jaanuarikuises GT väljundis on see sõna näite (16) puhul tõlgitud ingliskeelse sõnaga, mida ei ole olemas. Näites (17) on GT väljundisse

jäänud eestikeelne sõna „kandle“. Sellised tõlked muudavad teksti sihtkeelsele lugejale mõistmatuks. Masintõlkesüsteemi väljundis võib aga märgata väiksemaid muutusi näites (25), kus sõnapaari „kiired putked“ vasteteks on GT väljundis *fast pipes* ja *swift pipes*. Näited (22) ja (23) osutavad samuti masintõlke väljundi paremaks muutumisele, sest mõlema näite puhul on masintõlke jaanuarikuine väljund lähtekeelsele tekstile sarnasem.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk oli uurida, milliseid tõlkemeetodeid on kasutanud Aino Jõgi ja Melanie Rauk „Kevade“ inglise keelde tõlkimisel ning kuidas esinevad valitud tekstikatkendid masintõlkesüsteemi Google'i tõlke väljundis. Analüüs põhineb Oskar Lutsu 1982. aasta kordustrukil ning 1983. aasta ingliskeelsel versioonil „Spring“. Lisaks vaadeldi töös masintõlke väljundi muutumist ajas, millest selgus, mil määral erinevad 2025. aasta septembri ja 2026. aasta jaanuari GT väljundid.

Magistritööga antakse panus ilukirjandustekstide masintõlkesüsteemidega tõlkimise uurimisse. Töös on analüüsitud masintõlke väljundi positiivseid ja negatiivseid külgi ning tõlkijate rakendatud tõlkemeetodeid. See aitab avardada eesti-inglise suunalisi uurimusi, milles käsitletakse ilukirjandust ja masintõlkesüsteeme.

Ilukirjandustõlge on keeruline ülesanne tõlkijate jaoks ning ka GT väljundist selgub, et masintõlkesüsteemid ei ole kuigivõrd võimelised ilukirjandust tõlkima. Seda seetõttu, et ilukirjandustekstides esinevad elemendid, mille tõlkimiseks on vaja täpsemaid teadmisi mitte ainult lähte- ja sihtkeelest, vaid ka lähte- ja sihtkultuurist (Huang ja Zhang 2025). Ilukirjandustekstides esinevad reaalsed, kujundlikud väljendid ja eripärased (hüüd)nimed, mille tõlkimiseks on vaja eriteadmisi. Kui tõlkijalt eeldatakse tõlkemeetodite kasutamist, mis hõlbustab tõlkeprotsessi, siis masintõlkesüsteemilt seda oodata ei saa. Masintõlkesüsteemi tõlkeväljund oleneb olemasolevatest treeningandmetest ja antud sisendist.

Ilukirjandustõlkijad saavad kasutada paljusid erinevaid tõlkemeetodeid. Reaalide tõlkimisel on võimalik rakendada näiteks sellised meetodeid nagu analüüs osade kaupa, kodustamine ja üldistamine (Newmark 1988b; Venuti 2018; Aixelá 1964). Kujundlikke väljendeid tõlgitakse enamjaolt sihtkeelse ekvivalendi abil, aga neid võib tõlkida ka sõna-sõnalt või jätta need hoopiski sihttekstis välja (Baker 2011). Nimed üldjuhul kopeeritakse sihtteksti, kuid kui neil on lisatähendus, tõlgitakse need sihtkeelde sõna-sõnalt või leitakse neile sobiv ekvivalent (Hermans 2015: 13).

Masintõlkesüsteemi tõlkeväljund ilukirjandustekstide tõlkimisel ei ole järjepidev ja selles esineb palju vigu. Kuigi süsteeme on aastate jooksul märgatavalt edasi arendatud, ei ole süsteemid siiski võimelised looma isikupäraseid, loomulikke ja loomulikke tekste sihtkeeles (Hadley *et al.* 2022). Samas võivad masintõlkesüsteemide lahendused pakkuda tõlkijale ja/või lugejale uusi tõlgendusvõimalusi (Brusasco 2022).

Magistritöö analüüsis keskenduti reaalide, kujundlike väljendite ja (hüüd)nimede tõlkemeetodite käsitlemisele ning inimtõlke võrdlemisele masintõlke väljundiga.

Reaale on uurimuses kokku 17, kujundlikke väljendeid ning (hüüd)nimesid kumbagi 12. Peamised tõlkemeetodid, mida reaale analüüsid võib täheldada, on piiratud üldistamine (näited (1)–(9)), lisamine (näited (10) ja (11)), analüüs osade kaupa (näited (12) ja (13)) ja olemasoleva tõlke kasutamine (näited (14)–(17)). Kujundlike väljendite puhul kasutasid tõlkijad sihtkeeles enamasti kultuurilist ekvivalenti (näited (18)–(24)), aga ka sõnasõnalist tõlget (näited (25)–(27)), üldistamist (näide (28)) ja lisamist (näide (29)). Koha- ja pärisnimede puhul rakendati peamiselt kopeerimist (näited (30)–(34)), kuid hüüdnimed tõlgiti sihtkeelde sobiva vastega (näited (35)–(41)). Lisatähendusega nimede puhul esineb GT väljundis rohkem näiteid kopeerimise tõlkemeetodist, sest GT väljundis on tõlgitud ka sellised nimed nagu Imelik (näited (35) ja (36)) ja Sõnajalg (näide (39)), millel on omadus- või nimisõnana ingliskeelne vaste, kuid mida antud kontekstis ei peaks tõlkima.

Magistritööga püüti leida vastused järgmistele küsimustele:

1. Milliseid tõlkemeetodeid on rakendanud Aino Jõgi ja Melanie Rauk „Kevade“ tõlkes?
2. Milline on GT tõlkeväljund teoses esinevate eestikeelsete (hüüd)nimede ning ajalooliste reaaside ja kujundlike väljendite puhul?
3. Kas ja mil määral erineb masintõlke 2025. aasta septembri ja 2026. aasta jaanuari väljund?

Aino Jõe ja Melanie Rauga tõlkes esines kaheksa erinevat tõlkemeetodit, millest üldistamist, lisamist ja tõlkimist kasutati nii reaaside, kujundlike väljendite kui ka nimede puhul. Reaaside tõlkimiseks kasutati peaausjalikult üldistamist, kuna „Kevades“ on ajaloolised reaasid, millel ei ole inglise keeles täpselt samatähenduslikku vastet. Kahel korral lisasid tõlkijad ingliskeelses versiooni teavet juurde, et muuta sihttekst lugejale selgemaks.

Kujundlike väljendite puhul rakendati eelkõige kultuurilise ekvivalendi leidmist sihtkeeles. Kuna kujundlikud väljendid on enamjaolt kindla struktuuriga ja neil on laiem tähendus kui see, mis ilmneks sõna-sõnalt tõlkides, on sobilik leida väljendile sihtkeelne vaste. Nimede puhul kasutati peamiselt kopeerimist, kuna nimed jäävad sihttekstis samaks. Hüüdnimede puhul leidsid tõlkijad neile sobiva vaste sihtkeeles, sest neil on lisatähendus, mis tuleks ka sihtkeelsele lugejale edasi anda.

Uurimusest selgub, et masintõlkesüsteem GT ei ole võimeline tõlkima ilukirjandustekste loomulikult. Masintõlkesüsteemi väljundis on reaaside ja nimede tõlked ebaühtlased ning kujundlikke väljendeid ei ole tulemuslikult tõlgitud. Samuti ei ole GT tõlkeväljund nimede puhul järjepidev – vahel on nimed tõlgitud, kuigi neid ei peaks tõlkima, ja vahel on need tõlkimata jäänud, kuigi need peaks tõlkima.

Analüüsis esinevatest näidetes selgub ka, et kuigi masintõlkesüsteemi GT uuendatakse ja arendatakse pidevalt (Google 2026), ei ole seda nelja kuu lõikes ilukirjandust eesti keelest inglise keelde tõlkides märgata. Sellel keelesuunal teeb GT vananenud sõnu ja kujundlikke keelendeid tõlkides jätkuvalt palju vigu ning need mõjutavad teksti mõistmist. Analüüsi põhjal võib oletada, et GT süsteemis ei ole piisavalt treeningandmeid, mis muudaksid süsteemi eesti-inglise väljundi loomulikumaks. Kokkuvõtvalt selgub uurimusest, et masintõlke võimekus ajaloolisi reaale, kujundlikke väljendeid ja (hüüd)nimesid tõlkida ei ole nelja kuu jooksul muutunud.

Antud uurimistöös keskenduti Oskar Lutsu „Kevade“ originaalile ja ingliskeelsele versioonile „Spring“ ning sealt valitud tekstikatkendite Google'i tõlke väljundile. Tulevikus oleks võimalik korpust laiendada teiste Eesti kultuuri kujundanud teoste masintõlke väljundi analüüsimisega, mille tulemused aitaksid masintõlkesüsteemide tulemust parandada. Lisaks oleks võimalik teha sarnane uurimus mõne muu masintõlkesüsteemiga, uurida „Kevades“ olevaid elemente, mis antud magistritööst välja jäid või võrrelda omavahel erinevate masintõlkesüsteemide väljundeid.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aixelá, J. F. (1996). Culture-Specific Items in Translation. Álvarez, R. ja Vidal, M. C–Á. (toim.), *Translation, Power, Subversion*. Clevedon, Philadelphia, Adelaide: Multilingual Matters Ltd.
- Arenas, A. G.; Toral, A. (2022). Creativity in Translation: Machine Translation as a Constraint for Literary Texts. *arXiv* [preprint] arXiv.2204.05655. doi: [10.48550/arXiv.2204.05655](https://doi.org/10.48550/arXiv.2204.05655)
- Baker, M. (2011). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London, New York: Routledge.
- Brusasco, P. (2022). Pragmatic and Cognitive Elements in Literary Machine Translation. An Assessment of an Excerpt from J. Polzin's *Blood* Translated with Google, DeepL, and Microsoft Bing. Hadley, J. L.; Taivalkoski-Shilov, K.; Teixeira, C. S. C.; Toral, A. (toim.), *Using Technologies for Creative-Text Translation*. New York, London: Routledge.
- Cambridge University Press & Assessment. (2026). *Cambridge Dictionary*. Vaadatud 08.04.2026 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/>
- Delebastita, D. (2011). Literary Translation. *Handbook of Translation Studies Online*. Vaadatud 01.05.2026 <https://benjamins.com/online/hts/articles/lit2>
- Eesti Entsüklopeedia. (2006). *Kodukäija*. Vaadatud 01.05.2026 <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/koduk%C3%A4ija1>
- Eesti Keele Instituut. (2026). Vaadatud 08.04.2026 <https://kn.eki.ee/?Q=sopp>
- Eesti keele seletav sõnaraamat. (2009). Vaadatud 12.05.2026 <https://arhiiv.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=&F=M>
- Florin, S. (1993). Realia in Translation. Zlateva, P. (toim. ja tõlk.), *Translation as Social Action. Russian and Bulgarian Perspectives*. London, New York: Routledge.
- Fraseoloogiasõnaraamat. (2000). Vaadatud 01.05.2026 <https://arhiiv.eki.ee/dict/frs/index.cgi?Q=&F=M>
- Google. (2026). *Google'i teenustingimused*. Vaadatud 08.04.2026 <https://policies.google.com/terms#toc-relationship>.
- Google Translate. (2025). <https://translate.google.ee/?hl=et&sl=et&tl=en&op=translate> (22.09.2025).
- (2026). <https://translate.google.ee/?hl=et&sl=et&tl=en&op=translate> (06.01.2026).

- Hadley, J. L.; Taivalkoski-Shilov, K.; Teixeira, C. S. C.; Toral, A. (2022). Introduction. Hadley, J. L.; Taivalkoski-Shilov, K.; Teixeira, C. S. C.; Toral, A. (toim.), *Using Technologies for Creative-Text Translation*. New York, London: Routledge.
- Hermans, T. (2015). On Translating Proper Names, with Reference to *De Witte* and *Max Havelaar*. Wintle, M. J. (toim.), *Modern Dutch Studies: Essays in Honour of Professor Peter King on the Occasion of His Retirement*. London, New York: Bloomsbury.
- Huang, X.; Zhang, X. (2025). Translating Culture: the Rise and Resonance of Chinese Contemporary Literature in the Portuguese-speaking World. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12(1).
- Kall, T. (2017). Kuidas Eesti kirjanikud „Kevadet“ kirjutaksid. (juuni 2017). *Looming*. Vaadatud 01.05.2026 <https://www.looming.ee/kuidas-eesti-kirjanikud-kevadet-kirjutaksid-2/>
- Katan, D. (2013). Intercultural Mediation. *Handbook of Translation Studies Online*. Vaadatud 01.05.2026 <https://benjamins.com/online/hts/articles/int5>
- Kolb, W.; Miller, T. (2022). Human-Computer Interaction in Pun Translation. Hadley, J. L.; Taivalkoski-Shilov, K.; Teixeira, C. S. C.; Toral, A. (toim.), *Using Technologies for Creative-Text Translation*. New York, London: Routledge.
- Kuijt, I.; Finlayson, B. (2009). Evidence for Food Storage and Predomestication Granaries 11 000 Years Ago in the Jordan Valley. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 106(27), 10966–10970.
- Large, D. (2018). Could Google Translate Shakespeare? *In Other Words*, 2019(52), 79–98.
- Luts, O. (1982). *Kevade*. Tallinn: Perioodika.
- (1983). *Spring / Kevade*. Tõlkinud Aino Jõgi ja Melanie Rauk. Tallinn: Perioodika.
- Merriam-Webster. (2026). *Merriam-Webster.com dictionary*. Vaadatud 20.04.2026 <https://www.merriam-webster.com/>
- Mulgi sõnaraamat. (2026). EKI keeleportaal. Eesti Keele Instituut. Vaadatud 08.04.2026 <https://arhiiv.eki.ee/dict/mulgi/>
- Newmark, P. (1988a). *Approaches to Translation*. New York, London, Toronto, Sydney, Tokyo: Prentice Hall.
- (1988b). *A Textbook of Translation*. New York, London, Toronto, Sydney, Tokyo: Prentice Hall.
- Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Madalmaad: Brill Archive.

- Nida, E. A.; Taber, C. R. (1982). *The Theory and Practice of Translation*. Madalmaal: Brill Archive.
- Paloposki, O. (2011). Domestication and Foreignization. *Handbook of Translation Studies Online*. Vaadatud 01.05.2026 <https://benjamins.com/online/hts/articles/dom1>
- Paunvere (2026). *Vikipeedia*. Vaadatud 08.04.2026 <https://et.wikipedia.org/wiki/Paunvere>
- Pérez-Ortiz, J. A.; Forcada, M. L.; Sánchez-Martínez, F. (2022). How Neural Machine Translation Works. *Machine Translation for Everyone: Empowering Users in the Age of Artificial Intelligence*, 18: 141.
- Poobus, E. (2026). *Isiklik vestlus*. Tartu, 25. märts 2026.
- Sadikhova, S.; Babayev, J. (2025). Challenges Encountered in Translation of Culture-Bound and Subject-Specific Terminology while Using Google Translate. *EuroGlobal Journal of Linguistics and Language Education*, 2(3), 119–126.
- Sayaheen, M.; Sayaheen, B.; Malkawi, M. (2024). Pre-translating Process in Literary Text. *World Journal of English Language*, 14(3), 211–219.
- Shamsiddinova, G. V. (2023). Phraseological Units and Their Types in the English Language. *Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching*, 5, 4–9.
- Sõnaveeb. (2026). EKI keeleportaal. Eesti Keele Instituut. <https://sonaveeb.ee/>
- Zajdel, A. (2022). Catching the Meaning of Words: Can Google Translate Convey Metaphor? Hadley, J. L.; Taivalkoski-Shilov, K.; Teixeira, C. S. C.; Toral, A. (toim.), *Using Technologies for Creative-Text Translation*. New York, London: Routledge.
- Tkachivska, M.; Donii, T.; Povoroznyuk, R.; Kurakh, N.; Buhrii, A.; Bilous, A. (2025). Exploring the Sociolinguistic and Semiotic Aspects Involved in Translating Culture-Specific Items in Foreign Language Acquisition. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 17(1), 622–642.
- Venuti, L. (2018). *The Translator's Invisibility. A History of Translation*. London, New York: Routledge.
- Õim, A. (2013). *Komistusi metafooridega II*. Tartu: Keelehooldekeskus.
- Yamada, M. (2009). A Study of the Translation Process Through Translators' Interim Products. *Interpreting and Translation Studies: The Journal of the Japan Association for Interpreting and Translation Studies*, 9, 159–176.

Summary

Kaidi Poobus

Analysis of Estonian-English Human and Machine Translation of Historical Realia, Figurative Expressions, and Names in Oskar Luts' Novel *Spring*

Master's thesis

2026

The aim of this master's thesis was to analyse the human and machine translation of Oskar Luts' novel *Kevade* (1912) from Estonian into English. The analysis is based on the 1982 Estonian reprint and the 1983 English translation *Spring*, translated by Aino Jõgi and Melanie Rauk. The thesis explores the translation of (historical) realia, figurative expressions and (nick)names in selected excerpts by identifying the translation procedures used by human translators and evaluating machine translation output generated in September 2025 and January 2026.

This thesis is divided into two chapters. The first provides theoretical framework for literary translation by human translators and machine translation. It also introduces relevant translation procedures for the translation of realia, figurative expressions and (nick)names, as well as an overview of the literary translation process conducted by human translators. The second chapter consists of the analysis of *Kevade* and *Spring*. The analysis is divided into four subchapters: realia, figurative expressions, names, and results. Each category was further subdivided according to the translation procedures used. The most common procedures were limited universalisation, translation (word-for-word and by using an existing word and/or phrase) and copying.

The thesis aimed to answer the following research questions:

1. Which translation procedures were applied by Aino Jõgi and Melanie Rauk?
2. How does Google Translate render realia, figurative expressions, and (nick)names in *Kevade*?
3. To what extent does machine translation output differ between September 2025 and January 2026?

In total, seventeen instances of realia, nine of figurative expressions, and twelve of (nick)names were analysed in this thesis. The findings indicate that the human translators used context-based translation procedures, whereas Google Translate relied on its training data, resulting mostly in word-for-word translation. This suggests that Google Translate lacks apt data to translate literary texts consisting of realia, figurative expressions and distinctive (nick)names from

Estonian into English. Furthermore, Google Translate's output is inconsistent and contained a considerable number of errors.

The analysis illustrates that despite the continuous updates and developments; Google Translate is unable to translate literary texts at a level sufficient for practical use. The errors in machine translation output negatively affect comprehension and coherence of the text in the target language. Moreover, machine translation outputs from September 2025 and January 2026 revealed no significant improvement in translation quality.

Lisad

Lisa 1

Korpus Oskar Lutsu „Kevade“ ja selle ingliskeelse tõlke „Spring“ ning kahe Google'i tõlke väljundi tekstikatkenditest

Oskar Luts. 1982. „Kevade“. Tallinn: Perioodika.	Oskar Luts. 1983. „Spring“. Tõlk.: Aino Jõgi ja Melanie Rauk. Tallinn: Perioodika.	Google'i tõlge 22.09.2025	Google'i tõlge 06.01.2026
Peterson jälle, nähes, et teda ainult kiired putked võivad päästa, pani neile täie auru peale. Kuid kaua jõuad sa põgeneda, oh surelik, kui keegi sind taga kihutab, kes on täidetud pealaest suure varbani kättemaksuhimust. (lk 10-11)	Fully aware that only his agility could save him, Peterson moved as fast as he could. But how long can a poor mortal keep going when he must flee from someone who is filled with vengeance from top to toe? (p. 11)	Peterson again, seeing that only fast pipes could save him, put them on full steam. But how long will you be able to escape, oh mortal, when someone is chasing you who is filled from head to toe with the desire for revenge.	Peterson again, seeing that only swift pipes could save him, set them at full steam. But how long will you escape, oh mortal, when you are pursued by one who is filled from head to toe with the lust for revenge.
“Mis sa ütlesid köstrile Metuusala asemel, et ta pragama hakkas?” küsis Teele koju minnes. “Ah köster,” vastas Arno, “köster on Julk-Jüri, kõik	“What did you say to the churchwarden instead of Methuselah, that made him so mad?” asked Teele on the way home. “Ah, the churchwarden,”	“What did you say to the priest instead of Methuusala that made him start to cry?” Teele asked on the way home. “Ah, priest,” Arno replied, “the priest is	“What did you say to the priest instead of Methuusala that made him start to cry?” Teele asked on the way home. “Ah, priest,” Arno replied, “the priest is

hüüavad teda Julk-Jüriks.” “Mispärast nii?” “Ei tea. Vist sellepärast, et ta kui julk lühike on.” (lk 23)	began Arno, “he’s a blockhead, everybody calls him Chunky Charlie.” “Why is that?” “I don’t know. I supposed because he’s short and stumpy.” (pp. 24-25)	Julk-Jüri, everyone calls him Julk-Jüri.” “Why is that?” “I don’t know. I guess because he’s short, like Julk.”	Julk-Jüri, everyone calls him Julk-Jüri.” “Why is that?” “I don’t know. I guess because he’s short, like Julk.”
Kõik kogunesid Kiire ümber. See istus magamistoas oma süngil, hoidis saapaid näpu vahel ja ootas köstrit, kes varsti pidi ilmuma palvetundi. (lk 39)	The others all grouped around him, Kiir was sitting on his bed in the dormitory, with the boots in his hand, waiting for the churchwarden, who was supposed to come in soon, for morning prayers. (p. 41)	Everyone gathered around Kire. He was sitting on his bed in the bedroom, holding his boots between his fingers, waiting for the priest, who was soon to appear for prayer.	Everyone gathered around Kire. He was sitting on his bed in the bedroom, holding his boots between his fingers, waiting for the priest, who was soon to appear for prayer.
Saare peremees oli ühel päeval köstriga juttu ajades osatanud, et tema poeg on kah jooma hakanud. (lk 52)	The master of Saare, while talking to the churchwarden one day, said jokingly that his son, too, had acquired a fondness for the bottle. (p. 54)	One day, the owner of the island had mentioned to the curate that his son had started drinking.	One day, while talking to the priest, the owner of the island had mentioned that his son had also started drinking.
Köster hakkas Arnot päris kiusama. Peaaegu iga päev küsis ta Arnolt: „Noh, Tali, kas täna	[...] the son became the butt of his jokes. Almost every day the churchwarden asked Arno: “Well, Tali, no	Köster started to really tease Arno. Almost every day he would ask Arno: “Well, Tali, did you	Köster started to really tease Arno. Almost every day he would ask Arno: “Well, Tali, did you

ka napsi tegid?“ või: „Tali, kas kilk on peas?“, teinekord jälle: „No milla te Liblega proositama lähete?“ (lk 52)	drink today?” or “Not tipsy again, Tali?” or “Well, when are you going on another drinking spree with Lible?” (p. 55)	do a little bit today?” or: “Tali, do you have a headache?”, sometimes again: “So, when are you going to write prose with Lible?”	do a little bit today?” or: “Tali, do you have a headache?”, sometimes again: “So, when are you going to write prose with Lible?”
Kord, kui rändaja leierkasti-juut tuli koolitoa juurde, kuulas Arno mängu ja hakkas nutma. (lk 53)	Once when a travelling organ- grinder stopped near the schoolhouse and played his organ, Arno was moved by the sad melody and could no longer hold back his tears. (p. 56)	Once, when a wandering Jewish man from the Leierkast came to the schoolroom, Arno listened to the game and began to cry.	Once, when a wandering Jewish man from the Leierkast came to the schoolroom, Arno listened to the game and began to cry.
“Ja-jah, Saare peremees, ei mina siin enam kaua kella löö. Peate juba ilma minuta läbi saama. Ära söövad mu kellameheametist välja.” (lk 55)	“Well, well, young master of Saare, it won’t be much longer that I’ll be ringing the church- bell here for you. You’ll have to do without me. They’re going to kick me off the job, they are.” (p. 58)	"Yes, master of the island, I won't be ringing the bell here much longer. You'll have to get by without me. Don't let them eat me out of my job as a bell- ringer."	"Yes, master of the island, I won't be ringing the bell here much longer. You'll have to get by without me. Don't let them eat me out of my job as a bell- ringer."
“Jaa, jaa, mis see on... Eks ole kurivaim päise päeva ajal kuud tõrvamas: mina olla õpetajate kalkunite-tolkanite	“Well, well... Like the devil tarring the moon in broad daylight. I’m supposed to have sunk their raft – those	"Yes, yes, what is it... It's the worst thing to tar the moon in broad daylight: that I have let a flock of teachers' turkeys and	"Yes, yes, what is it... It's the worst thing to tar the moon in broad daylight: that I have let a flock of teachers' turkeys and

parve jõe põhja lasnud. No kas on inimestel aru tossugi pealuu üdis: mina olevat nende parve jõe põhja lasnud! Ennem oleks ma vana köögi-Liisa jõe põhja lasnud kui nende parve.” (lk 55-56)	good-for-nothing turkeys! They must be out of their flipping minds – me sinking their raft! I would rather sink old Liisa, the kitchen-maid, than their damned raft!” (p. 58)	tolkans go down the river. Do people even understand in their skulls: that I have let their flock go down the river! I would have let old kitchen Liisa go down the river sooner than their flock."	tolkans go down the river. Do people even understand in their skulls: that I have let their flock go down the river! I would have let old kitchen Liisa go down the river sooner than their flock."
“Õpetaja ehk veel usuks, aga Julk-Jüri kargab ühe jala pealt teise peale ja laulab nagu lõoke: “Lible tegi, Lible tegi, kes see muud!”...” (lk 56)	“The pastor might believe me, but Chunky Charlie keeps hopping around and singing like a sky-lark, ‘Lible did it, Lible did it, who else....’” (p. 59)	"The teacher might still believe it, but Julk-Jüri jumps from one foot to the other and sings like a lark: "Lible did it, Lible did it, who else!"..."	"The teacher might still believe it, but Julk-Jüri jumps from one foot to the other and sings like a lark: "Lible did it, Lible did it, who else!"..."
Metsanurga ristjatsil võttis omal ise loti nii täis, et kui hakkas last ristima ja vett otsaette panema, siis ajas taldriku kõige veega säuhti ümber. Nooh, kussa sellega, aga kudas ta teiste järele piilub, va niskoi. (lk 58)	At the christening at the Metsanurga farm, he got so tight that when it came to administering the baptismal water, down went the plate together with the holy water. And he’s worried about what other people are doing, the son-of-a-bitch! (p. 61)	The Metsanurka christening boy got so full of himself that when he started to baptize the child and pour water on his forehead, he knocked over the plate with all the water. No, where's the point of that, but where's he peeping at the others, except for the niskoi?	The Metsanurka christening boy got so full of himself that when he started to baptize the child and pour water on his forehead, he knocked over the plate with all the water. No, where's the point of that, but where's he peeping at the others, except for the niskoi?

„Noh, seal ta nüüd on. Ise teine kohmetu nagu seitsmesopiline kamajahu-kott, aga näe, kellamehe prouaks tahab saada.“ (lk 59)	“Well, there she is, as clumsy as a sack of flour, but converting the high position of a sexton’s wife.” (p. 62)	"Well, there she is now. She's another awkward one, like a seven-pack of flour, but look, she wants to be the clockmaker's wife."	“Well, there she is now. She's another awkward one, like a seven-pack of flour, but look, she wants to be the clockmaker's wife."
„Võeh, jumaluke, oleks veel olemas, et oleks kellamees, ise saad varsti aplaagrisse; ime siis käppa nagu karu talvel. Vaata, et varsti ei ole endal iva ega marja hamba alla pista, ei tea, millega sa veel naist tahad toita.“ (lk 59)	“Dear me, a sexton’s wife! What are you talking about! You’ll soon be fired and suckin’ at your paw like a bear in the winter. You’ll have to tighten your belt, how are you goin’ to keep a wife?” (p. 62)	"Oh, my goodness, if only there was a bellboy, you'll soon be in the a-camp; then suck your paw like a bear in winter. See that soon you won't have a thorn or a berry to put under your teeth, I don't know what else you want to feed your wife."	"Oh, my goodness, if only there was a bellboy, you'll soon be in the a-camp; then suck your paw like a bear in winter. See that soon you won't have a thorn or a berry to put under your teeth, I don't know what else you want to feed your wife."
“Oh, eks magasist too, pole viga.” Ja tõigi magasist. Aastad läksid... ja näe, magasivõlg sai makstud ja ülegi jäi, endale tagavaraks. (lk 71)	“Don’t worry, we’ll borrow from the communal granary. We’ll scrape through, you’ll see....” And they did borrow. Years passed... the loan was soon paid back, and there was even something left over for them to lay by. (p. 74)	“Oh, bring it from the bedroom, it's okay.” And he did. Years passed... and lo and behold, the bedroom debt was paid off and there was even something left over, as a reserve for himself.	“Oh, bring it from the bedroom, it's okay.” And he did. Years passed... and lo and behold, the bedroom debt was paid off and there was even something left over, as a reserve for himself.

„Kedagi ei ole seal. Mis sa arvad, et kodukäijad on või?“ „Ei, kodukäijat ma küll ei kartnud, aga ikka nii kena on... kabeliaiad... ja pimedaks läheb ka.“ (lk 95)	“There’s nobody there. You don’t believe in ghosts, do you?” “Maybe not, but still, it is eerie, that churchyard and... darkness coming on.” (p. 98)	“There’s no one there. What do you think, are there any house-walkers?” “No, I wasn’t afraid of a house-walker, but it’s still so pretty... the chapel gardens... and it’s getting dark.”	“There’s no one there. Do you think there are any house-walkers?” “No, I wasn’t afraid of house-walkers, but it’s still so pretty... the chapel gardens... and it’s getting dark.”
„Ega me keegi või kindlad olla, et juba hommapäev koibi sirgu ei tõmba. Ehk mis seal veel homsest rääkida – kohe varsti, mõne silmapilgu aja sees võib toss välja minna. Mõni, näe, terve mees nagu pull, aga ära... midagi ei aita. Teine jälle krõbiseb nagu vähjakott, aga elab.“ (lk 109-110)	“None of us can be sure that we won’t kick the bucket tomorrow. In fact, it could happen any minute now, one never knows. A man may be as sound as a bell, but there he goes.... Another may be a cripple, crackling like a bag of crayfish, but he keeps on living....” (p. 113)	"None of us can be sure that he won't pull his leg straight tomorrow. So what's the point of talking about tomorrow – very soon, in a few moments, the shoe can come off. Some, you see, are as healthy as a bull, but don't... nothing helps. Another one is crunching like a crab, but he's alive."	"None of us can be sure that tomorrow won't be a bad day. So what's the point of talking about tomorrow – very soon, in a matter of seconds, the shoe could come off. Some, you see, are as healthy as a bull, but... nothing helps. Another one is crunching like a crab, but he's alive."
„Mina olen teda tühja küllalt mänginud, minul oli neid ühekorra kolm tükki, aga Palu poiss ajas peale, müüsin teised ära. Ma	“I’ve played the blasted thing often enough. I used to have three of them once, but young Palu begged and pestered me and I let him have	"I've played it enough for nothing, I had three of them at one time, but Palu's boy got the better of me, I sold the others. I don't want the	"I've played it enough for nothing, I had three of them at one time, but Palu's boy got the better of me, so I sold the others. I don't want

kannelt ei tahagi nüüd enam, nüüd tahan oma krammovonni osta.“ (lk 131)	them. I don't feel like having a zither any more. A gramophone is the thing I want now.” (p. 135)	kannel anymore, now I want to buy myself a Krammovon.”	the kannon anymore, now I want to buy myself a Krammovon.”
„Tule, lähme sisse. Kuda su nimi on?“ „Jaan Imelik,“ oli vastus. „Misuke imelik nimi!“ „Ta ikke on niisuke,“ vastas Imelik ja astus Tootsi saatel naeratades koolituppa, nagu poleks sängid, kapp ja leivakotid tema asigi. (lk 131)	“Come, let's go inside. What's your name?” “Jaan Imelik,” was the answer. “What a funny name to have!” “Yes, perhaps it is a bit,” Imelik agreed. He stepped into the classroom escorted by Toots. The beds, the locker and the hampers did not seem to be his concern. (p. 135)	“Come on, let's go in. What's your name?” “Jaan Imelik,” was the answer. “What a strange name!” “He's just like that,” Imelik replied and, accompanied by Tootsi, entered the schoolroom, smiling, as if the beds, the cupboard and the bread bags weren't his thing.	“Come on, let's go in. What's your name?” “Jaan Imelik,” was the answer. “What a strange name!” “He's just like that,” Imelik replied and, accompanied by Tootsi, entered the schoolroom, smiling, as if the beds, the cupboard and the bread bags weren't his thing.
Imelik seadis kandle joonde, vaatas korra ümberseisjaile otsa, nagu küsides, mis ta siis õige pidi mängima, köhatas ja hakkas, kes teab, kas'nd tõesti kellegi soovil või omast peast mängima „reilendrit“. (lk 140)	Imelik tuned his zither, swept his glance over the circle of expectant faces around him and then struck up the “Rhineländer”. (p. 144)	The strange man adjusted his kandle, looked at the people around him once, as if asking what he was supposed to play, coughed, and, who knows, whether at someone's request or on his own initiative, began to play "reilender".	The strange man adjusted his kandle, looked at the people around him once, as if asking what he was supposed to play, coughed, and, who knows, whether at someone's request or on his own initiative, began to play "reilender".

Rätsepmeister Kiir Paunveres on kuulus oma hea töö ja korralikkuse poolest. Kui tema juba ütleb, et ta teeb riided selleks ja selleks päevaks valmis, siis võib julge olla, et see ka tõesti sünnib. (lk 164)	Mr. Kiir, the master tailor of Paunvere, was widely known for his impeccable work and punctuality. Once he had promised to fill an order by a certain date, one could depend on it. (p. 166)	Master tailor Kiir Paunvere is famous for his quality work and neatness. If he says he will make clothes for such and such a day, you can be sure that it will actually happen.	Master tailor Kiir Paunvere is famous for his quality work and neatness. If he says he will make clothes for such and such a day, you can be sure that it will actually happen.
Eestoa akna juurde jäävad Kiire sell, õpipoiss, pagar, vallakasakas ja keegi koju käima tulnud soldat, kuna teise akna läheduses taluperemehed kaebavad halbade aegade ja teenijate kõrgete palkade üle. (lk 178)	In one group there are Kiir's assistant and apprentice, the baker, the court warden, and a soldier on leave. They are standing by one window, while near the opposite one, the local farmers are complaining of bad times and the high cost of servants. (p. 180)	The Quick Fellow, the apprentice, the baker, the rural Cossack, and a soldier who has come to visit the house remain at the front window, while near the other window, the farmers complain about the bad times and the high wages of their servants.	The Quick Fellow, the apprentice, the baker, the rural Cossack, and a soldier who has come to visit the house remain at the front window, while near the other window, the farmers complain about the bad times and the high wages of their servants.
Magamistuppa astus Imelik. Kogu maailmaga ja enesega väga rahul olles ja kõik asjaolud ikka ja igal ajal täiesti korras leides, naeratas ta vaikselt ja	It was Imelik who entered the dormitory. Contented with himself and with the world, he approached unhurriedly, with a	Strange entered the bedroom. Very pleased with the whole world and himself, and finding all circumstances perfectly fine at all times, he smiled	Strange entered the bedroom. Very pleased with the whole world and himself, and finding all circumstances perfectly fine at all times, he smiled

tuli pikkamisi tahapoole. (lk 192)	demure smile on his lips. (p. 193)	quietly and slowly backed away.	quietly and slowly backed away.
„Noh, Tiugu, mis sa nii nurka oled pugenud, ega Tootsi siin ei ole, kes sind suurtükitlega kõrvetaks. Tule välja kombut sööma. Vaata!“ (lk 192)	„Hey, little Cricket, why are you sulking in the corner? There’s no Toots here to bombard you with his artillery. Come on out, come and eat some sweets. Here, take these.“ (p. 193)	„Well, Tiugu, why are you hiding in a corner like that, there’s no Tootsi here to burn you with cannon fire. Come out and eat some kombucha. Look!“	„Well, Tiugu, why are you hiding in a corner like that, there’s no Tootsi here to burn you with cannon fire. Come out and eat some kombucha. Look!“
„Vait! Mis lori see on?“ (lk 208)	„Stop it! What’s that nonsense?“ (p. 210)	„Shut up! What is this lori?“	“Shut up! What the hell is that?”
„Ära sa kuradit sisse lase! See on see kuulus röövrüütel, Sõnajalg....““ (lk 261)	‘Don’t open to that devil! That must be the notorious robber knight Sõnajalg’” (p. 264)	"Don't let the devil in! It's that famous robber knight, Fern...."	"Don't let the devil in! It's that famous robber knight, Fern...."
[...] mida Jüts ei õpi, seda Juhan ei tea. „Mida Jüts ei õpi, seda Juhan ei tea,“ kordab Toots mõttes. (lk 293)	[...] what Billy didn’t learn William would not know. “What Billy doesn’t learn, William will not know....,” Toots repeated to himself (p. 298)	What Jüts doesn't learn, Juhan doesn't know. “What Jüts doesn't learn, Juhan doesn't know,” Toots repeats in his mind.	What Jüts doesn't learn, Juhan doesn't know. "What Jüts doesn't learn, Juhan doesn't know," Toots repeats in his mind.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaidi Poobus,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

„Ajaloolist reaalide, kujundlike väljendite ja nimede eesti-inglise inim- ja masintõlke analüüs Oskar Lutsu „Kevade“ näitel“,

mille juhendaja on Marika Borovikova,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kaidi Poobus

14.05.2026

Olen lõputöö kirjutanud iseseisvalt. Kõigile töös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõtteliste seisukohtadele ning muudest allikatest pärinevatele andmetele on viidatud.

Autor: Kaidi Poobus

14.05.2026